

דוח מת"ת

חינוך ביתי - מגמות, תוצאות ומדיניות

מרכז לידע ולמחקר בחינוך
مركز معلومات وبحث في التربية والتعليم
Center for Knowledge and Research in Education
האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים

מחבר: ד"ר גיל גרטל
חוקר מלווה: ד"ר ארי נוימן, המכללה האקדמית גליל מערבי
אוקטובר 2019

[לשכת המדען הראשי](#) במשרד החינוך והמזכירות הפדגוגית פנו ליוזמה - [מרכז לידע ולמחקר בחינוך](#) בבקשה ללמוד על נושא החינוך הביתי בעולם: מדיניות, טיעונים רווחים בעד ונגד חינוך ביתי, וכן קשרים בין חינוך ביתי לבין הישגים אקדמיים ומדדים אקלימיים. בקשה זו היא חלק מבחינה כוללת של נושא החינוך הביתי במשרד החינוך.

דוח מת"ת (מידע תומך תכנון) נועד להשיב על שאלות ממוקדות בסוגיות אקטואליות של מתווי מדיניות. התוצר הוא מסמך ממוקד, בהיר ומותאם אישית לצורכי המזמין. דוח מת"ת סוקר ספרות מחקר עדכנית וכן מדיניות חינוך. הסקירה נעשית בהתאם לנושא הנדון והיא מכנה את הקוראים להרחבות. חוקרים מהתחום מלווים את כתיבת הדוח, קוראים ומעירים במהלך הכתיבה.

על הפקת דוחות מת"ת אחראים חברי צוות היוזמה:

ד"ר תמי חלמיש אייזנמן: מנהלת

ד"ר עדו ליטמנוביץ: עורך הסדרה

מוריה יזרעאלב: עורכת הפרסומים

אילה ולודבסקי יובל: אחראית על הנגשת חומרים וידע ארגוני

אמונה כרמל: מעצבת גרפית

את הדוח הנ"ל כתב ד"ר גיל גרטל.

בכל שימוש במסמך זה או ציטוט ממנו יש לאזכר את המקור כדלקמן:

גרטל, ג' (9102). חינוך ביתי - מגמות, תוצאות ומדיניות. יוזמה - מרכז לידע ולמחקר בחינוך.

4. הקדמה

6. מבואות

- 6 1. הגדרות
- 7 2. היקף החינוך הביתי
- 10 3. טיב מקורות המידע

12 שער ראשון: תוצאות והשפעות

- 12 1. הישגים לימודיים בחינוך הביתי
- 15 2. התפתחות רגשית וחברתית בחינוך הביתי
- 17 3. מדדים נוספים שנחקרו בתחום החינוך הביתי
- 19 4. בוגרי חינוך ביתי - הישגים לימודיים באקדמיה
- 20 5. בוגרי חינוך ביתי - כישורים אישיים וחברתיים

22 שער שני: מדיניות

- 22 1. ניו יורק - אסדרה מחמירה
- 23 2. צרפת - אסדרה גמישה
- 24 3. טקסס - אסדרה מזערית
- 25 4. סקירה תמציתית של המדיניות במדינות נוספות
- 27 5. סוגיות תקציב ומימון

29 שער שלישי - בעד ונגד חינוך ביתי

- 29 1. עמדות נגד חינוך ביתי
- 31 2. עמדות בעד חינוך ביתי
- 33 3. חוסר התאמה של בתי הספר לאוכלוסיות מיוחדות
- 35 4. דור שני לחינוך ביתי

36 נספח

- 36 תודות
- 36 הערות כלליות
- 36 ההקשר הישראלי

חינוך ביתי מוכר בישראל ובמדינות רבות בעולם כאחד ממסלולי החינוך הפועלים לצד החינוך הציבורי והחינוך הפרטי. המושג "חינוך ביתי" מייצג מגוון רחב של דרכי חינוך, הוראה ולמידה, אשר המשותף להן הוא בחירתם של הורים לא לשלוח את ילדיהם לבתי הספר. חינוך ביתי אינו מייצג "דרך הוראה" אחידה, ואף לא "סביבת לימוד" אחת: הורים נוקטים במתודות מגוונות, ומשתמשים במשאבים ובמרחבי למידה מגוונים, בדומה למורות ולמורים בבתי הספר.

היקף החינוך הביתי נמצא בעלייה מתמדת בכל מדינות העולם. המדינות אינן מפרסמות נתונים מלאים, והשונויות בין המדינות היא רבה. ואולם ניתן להעריך שהיקף החינוך הביתי הוא סביב אחוז אחד מכלל הילדים בגיל חינוך. בישראל שיעור הלומדים בחינוך ביתי הוא נמוך ביותר, כ-0.05 האחוז.

הדוח שלהן מציג מבט עכשווי על החינוך הביתי, ומתבסס על מקורות מידע רשמיים ואקדמיים. בסקירה שלושה שערים:

בשער הראשון - "תוצאות והשפעות" - ריכזנו את המידע העולה ממחקרים שפורסמו בשנים האחרונות בכתבי עת מדעיים מדורגים, ומעבודות מחקר אקדמיות לתואר שני ושלישי. השאלות המרכזיות שנבחנו במחקרים עוסקות בהישגים הלימודיים ובכישורים החברתיים של תלמידי החינוך הביתי ושל בוגרי החינוך הביתי, בהשוואה לתלמידים ולבוגרים של מסלולי לימוד אחרים: חינוך ציבורי וחינוך פרטי.

קשה לנטר בצורה מהימנה את תוצאות החינוך הביתי. אולם גם עם הסתייגות זו נראה כי היקף המחקרים המעידים על תוצאות חיוביות מדבר בעד עצמו. הישגי התלמידים והבוגרים של החינוך הביתי הם טובים יותר, או לכל הפחות שווים, להישגי תלמידים במערכות חינוך ציבוריות ופרטיות. נראה כי המפתח להצלחה הוא במעורבות הגבוהה של ההורים בחינוך ילדיהם. אנו יודעים שגם בקרב הלומדים בבתי הספר יש למשתני המשפחה השפעה רבה על הישגי התלמידים, ונראה שבחינוך הביתי יתרון זה מגיע למיצוי מלא.

בשער השני - "מדיניות" - נידונה מדיניות האסדרה (רגולציה) כלפי חינוך ביתי במדינות העולם. שלוש דוגמאות מוצגות בהרחבה: אסדרה מחמירה במדינת ניו יורק שבארה"ב, אסדרה גמישה בצרפת ואסדרה מקילה במדינת טקסס שבארה"ב. בהמשכו של פרק זה התייחסנו לסוגיות מימון החינוך הביתי בהקשר של תקציב החינוך.

חשוב להדגיש כי חינוך ביתי מתקיים גם במדינות שבהן הוא אינו מוכר על פי החוק. כמו כן, ככל שהאסדרה מחמירה יותר, כך מתפתח שוק פרטי של יועצים, המתווכים בין ההורים לרשויות ומסייעים להם לעמוד בתקנות. יתר על כן, ככל שהאסדרה מחמירה יותר, כך מתפתחת תרבות רמייה של המערכת. הדבר בולט במצבים שבהם ההורים נוקטים בגישת חינוך פתוחה או רב-תחומית, בשעה שנדרש מהם להציג תוכנית לימודים מתוכננת לפרטים ובהתאם לתחומי הדעת המקובלים בבתי הספר. למותר לציין שתרבות המתווכים והרמייה אינה תורמת לחינוך הילדים.

בשער השלישי - "בעד ונגד חינוך ביתי" - ריכזנו את עמדות התומכים ואת עמדות המתנגדים לחינוך ביתי. ניכר כי העמדות כלפי חינוך ביתי נובעות מתוך השקפת עולם חברתית, יותר מאשר מתוך תפיסה פדגוגית, והן לא בהכרח תואמות עובדות ומחקרים. החשש מהיחלשות השליטה של המדינה בהתפתחות הילדים מצטייר כטעם המרכזי נגד חינוך ביתי. מנגד, תפיסת החינוך כאפיק למימוש עצמי של ההורים, ומכאן כדרך חיים אותנטית וטבעית יותר, מצטיירת כנימוק המרכזי **בעד** חינוך ביתי.

בדומה לכל מדינות העולם, גם בישראל גדל היקף הלומדים בחינוך הביתי. על פי הנתונים הרשמיים, בישראל לומדים כיום 1,150 תלמידים בחינוך ביתי. במהלך הסקירה לקראת כתיבת דוח זה למדנו כי בשנים האחרונות התגבשה בישראל קבוצת חוקרים מן האקדמיה המספקת מידע מחקרי רב על החינוך הביתי בישראל. למשל, מאז שנת 2003 נכתבו בישראל ארבע עבודות מחקר לתואר שלישי בנושא חינוך ביתי. שילבנו את המידע המחקרי מישראל בהתאם לנושאים בדוח.

המושג "חינוך ביתי" מייצג מגוון רחב של פרקטיקות הוראה וחינוך, אשר המשותף להן הוא בחירתם של הורים לא לשלוח את ילדיהם לבתי הספר. הורים בחינוך ביתי נוקטים בגישות חינוך שונות, שניתן למקם אותן על רצף שבין חינוך ביתי מובנה (Home Education), לבין חינוך ביתי בלתי מובנה (Unschooling) (Neuman & Guterman, 2016a).

חינוך ביתי מובנה מתאפיין בתכנון הוראה ולמידה בגישה דומה לתוכניות הלימודים של מערכת החינוך. הדבר בא לידי ביטוי בחלוקה לתחומי דעת, הקצאת זמן ומקום מוגדרים ללמידה ושימוש בספרי לימוד. חינוך ביתי בלתי מובנה מתהווה מתוך פעילות יום-יומית שגרתית ובלתי מתוכננת, ומתוך היענות לתחומי העניין של הילדים (Gray & Riley, 2013).

חשוב להדגיש שאין להתייחס לחינוך ביתי כאל "דרך הוראה" (מתודה), ואף לא כאל "סביבת לימוד". מחקרים מראים כי הורים משתמשים בדרכי הוראה ובמשאבים שונים ומגוונים, כפי שעושים המורים בבתי הספר. כך למשל, במחקר שבחן אסטרטגיות הוראה במתמטיקה בחינוך הביתי (Cardinale, 2013), נקטו ההורים דרכי הוראה מגוונות: הוראה ישירה של ההורה המתבסס על ספר לימוד; בדיקת התרגילים שמבצע התלמיד, הבהרה של נקודות הקושי וביצוע חוזר של התרגיל; למידה עצמאית ביוזמת התלמיד ובאחריותו; השתתפות בחוגי מתמטיקה; גמישות במועדי ההוראה ובמשך הלמידה; ושיחות אקראיות שבהן שולבו תכנים לימודיים בהתנסויות יום-יומיות. גיוון בדרכי ההוראה בחינוך הביתי נמצא גם במחקר שנערך בישראל (אדרי ודהאן כלב, 2018).

מקורות

אדרי, א' ודהאן כלב, ה' (2018). האם בחינוך הביתי יש חופש כל השנה? בחינת דרכי ההוראה בחינוך הביתי. [חוקרים @ הגיל הרך](#), 8, 2-16.

[המאמר מציג מגוון של גישות להוראה בחינוך הביתי בארץ]

Cardinale, B. R. (2013). *Secrets of Their Success: A Multiple Case Study of Mathematically Proficient Homeschool Graduates* (Ph.D. dissertation). Liberty University, Lynchburg, Virginia.

[מחקר לתואר שלישי המתאר אסטרטגיות מגוונות להוראת מתמטיקה בקרב הורים בחינוך ביתי]

Gray, P. & Riley, G. (2013). [The Challenges and Benefits of Unschooling](#). *Journal of Unschooling and Alternative Learning*, 7(14), 1-27.

[מחקר המבוסס על שאלון שחולק בין 232 משפחות מהחינוך הביתי הבלתי מובנה בארה"ב, ומציג את מאפייניו של חינוך זה]

Neuman, A. & Guterman, O. (2016a) [Structured and unstructured elective home education: A proposal for broadening the taxonomy](#). *Cambridge Journal of Education*, 47 (3), 355-371.

[מאמר העוסק בהבחנה בין חינוך ביתי מובנה לחינוך ביתי בלתי מובנה]

2. היקף החינוך הביתי

מספר הלומדים בחינוך ביתי בעולם אינו ידוע, כיוון שהמדינות אינן מפרסמות את מלוא הנתונים. מתוך שברי המידע הקיים ניתן לומר שחינוך ביתי מוכר כחוקי רק בחלק מהמדינות, בסדר גודל של כאחוז אחד מכלל הילדים בגיל חינוך חובה. חינוך ביתי נהוג בארה"ב יותר מאשר בכל מדינה אחרת, ובכל העולם מסתמנת עלייה במספר התלמידים בחינוך ביתי.

המרכז הלאומי לסטטיסטיקה בחינוך (NCES) מספק נתונים רשמיים על מספר הלומדים בחינוך ביתי בארה"ב. במסגרת סקר משקי בית וחינוך לשנת 2016 נשלח שאלון אשר עסק בסוגיות חינוך שונות אל 206,000 משפחות ברחבי ארה"ב (McQuiggan & Megra, 2017). על פי המידע שהתקבל מ-14,000 משפחות בלבד, חישובו החוקרים את היקף החינוך הביתי. הנתונים התפרסמו בלוח 206.10 בסקר, ולפיהם בפחות משני עשורים הוכפל מספר התלמידים הלומדים בחינוך ביתי. מ-850 אלף תלמידים בשנת 1999 (1.7% מכלל הילדים בני 5 עד 17) גדל מספרם והגיע ל-1.7 מיליון תלמידים בשנת 2016, שהם 3.3% מכלל הילדים.

יש החולקים על הנתון הרשמי בארה"ב ומציעים דרך חישוב אחרת. לטענתם, בשנת 2016 למדו 2.3 מיליון תלמידים בחינוך ביתי, דהיינו 4.4% מכלל הילדים בגיל חינוך (Ray, 2018).

הטבלה בעמוד הבא מציגה נתונים מרכזיים מהדוח. מן הטבלה ניתן ללמוד כי בכל חתכי האוכלוסייה, לא זו בלבד שחלה עלייה במספר הלומדים בחינוך ביתי בשני העשורים האחרונים, כי אם חלה גם עלייה בשיעור הלומדים בחינוך ביתי בתוך כל קבוצה. העלייה הדרמטית ביותר, יותר מפי שלושה, התרחשה בקבוצת ההורים ממוצא היספאני, ובקבוצת ההורים בעלי השכלה נמוכה (תיכונית ומטה).

באופן כללי חינוך ביתי נפוץ במיוחד בקרב הורים לבנים, וקצת פחות מזה בקרב היספאנים, בעוד שבקהילות אתניות אחרות שיעורו נמוך מהממוצע הכללי.

בכל הקשור לגיל הילדים, על פי המוצג בטבלה שבעמוד הבא, חינוך ביתי נפוץ יותר בגיל תיכון ובגן הילדים. דווקא בכיתות היסוד, כיתות א'-ג', שיעור הלומדים בבית (2.4%) נמוך יותר מקבוצות גיל אחרות. מחברי הדוח אינם מסבירים את התופעה. ניתן להניח שעם המעבר מהגן אל בית הספר, יותר הורים תופסים את ההוראה כמקצועית יותר, ולכן בוחרים במי שהוכשרו והוסמכו לכך. מנגד, ככל שהילדים בוגרים יותר, ניתן לסמוך על כישורי הלמידה העצמאיים שלהם, ולשחררם מהתלות בגורם הוראה חיצוני.

חינוך ביתי בארה"ב: נתונים מרכזיים מתוך דוח NCES לשנת 2016

2016		1999			
שיעור התלמידים באוכלוסייה (ב-%)	מספר התלמידים	שיעור התלמידים באוכלוסייה (ב-%)	מספר התלמידים		
3.3	1,690,000	1.7	850,000	סה"כ חינוך ביתי	
3.0	807,000	1.6	417,000	זכר	לפי מין
3.5	882,000	1.8	434,000	נקבה	
3.8	998,000	2.0	640,000	לבנים	לפי מוצא אתני
1.9	132,000	1.0	84,000	אפרו-אמריקאים	
3.5	444,000	1.1	77,000	היספנים	
1.4	42,000	-	-	אסיאתים	
2.7	69,000	1.6	16,000	אחרים או ממוצא מעורב	
3.5	181,000	2.4	92,000	גן	לפי דרגת כיתה
2.4	300,000	1.6	199,000	כיתות א'-ג'	
3.4	287,000	1.7	136,000	כיתות ד'-ה'	
3.3	398,000	1.6	186,000	כיתות ו'-ח'	
3.8	525,000	1.7	235,000	כיתות ט'-יב'	
1.7	427,000	1.0	237,000	זוג הורים, שניהם עובדים	לפי תעסוקת הורים
7.2	935,000	4.6	444,000	זוג הורים, אחד מהם עובד	
1.8	189,000	0.7	98,000	הורה יחיד עובד	
4.0	139,000	1.9	71,000	יחיד או זוג שאינם עובדים	
3.3	510,000	0.9	160,000	עד תיכון כולל	לפי השכלת הורים
3.1	418,000	1.9	287,000	על-תיכוני לא אקדמי	
3.6	501,000	2.6	213,000	תואר ראשון	
3.0	260,000	2.3	190,000	מעל תואר ראשון	
2.9	184,000	1.5	184,000	עד 20,000 דולר	לפי הכנסה שנתית של ההורים
3.7	483,000	1.8	356,000	20-50 אלף דולר	
4.8	435,000	1.9	162,000	50-75 אלף דולר	
3.8	268,000	1.5	148,000	75-100 אלף דולר	
1.9	319,000	-	-	מעל 100,000 דולר	

מק'וויגן ומגרה מיינו את התלמידים לפי קבוצות המכילות שלוש קבוצות גיל: גן חובה עד כיתה ב', כיתות ג' עד ה', כיתות ו' עד ח', וכיתות ט'-יב'. במיון זה מתקבלת עלייה רציפה של שיעור הלומדים בבית בהתאמה לגיל: ככל שהילדים בוגרים יותר, כך יותר הורים בוחרים בחינוך ביתי (McQuiggan & Megra, 2017, p. 18).

כפי שניתן לצפות, חינוך ביתי נפוץ בצורה דרמטית יותר בקרב משפחות שבהן זוג הורים, שרק אחד מההורים עובד. שיעורם 7.2% בקבוצה זאת, בהשוואה ל-3.3% בכלל האוכלוסייה. במשפחות אלה אחד ההורים משמש כמפרנס ראשי מחוץ לבית, והורה שני משמש כמחנך הילדים בבית.

עוד נלמד מהטבלה כי חינוך ביתי נפוץ בקרב הורים בעלי תואר ראשון יותר מאשר בקרב הורים משכילים פחות או משכילים יותר. יתר על כן הוא נפוץ בקרב הורים בעלי הכנסה ממוצעת, יותר מאשר הורים שלהם הכנסה נמוכה יותר או גבוהה יותר.

לפי [סקר שערך ה-BBC בבריטניה](#), ובמהלכו נאסף מידע מ-177 רשויות חינוך באנגליה, ווילס, סקוטלנד וצפון אירלנד, היו בשנת הלימודים 2016-2017, 48,000 תלמידים בחינוך ביתי (Issimdar, 2018). הסקר מעיד על עלייה של 40% בהיקף החינוך הביתי בתוך שלוש שנים. עם זאת, בהשוואה לארה"ב מדובר בהיקף מצומצם של 0.5% מכלל הילדים בגיל חינוך.

מכון המחקר [Fraser](#) [בקנדה](#) פרסם דוח בנושא בחירת הורים במסלולי חינוך שונים. הדוח התבסס על מידע רשמי שנאסף במשרדי החינוך של עשר פרובינציות (Macleod & Hassan, 2017). בשנים האחרונות גדל מספר התלמידים בחינוך הביתי בכל הפרובינציות, אולם מספר התלמידים ושיעורם מכלל אוכלוסיית הילדים בגיל חינוך הם קטנים. בפרובינציית מניטובה נמצאו שיעורי חינוך ביתי גבוהים במיוחד. בשנת 2000 היו 1,047 תלמידים בחינוך הביתי (0.5% מכלל הילדים), ובשנת 2014 היו קרוב לפי שלושה: 2,964 ילדים שהם 1.5% מכלל הילדים בגיל חינוך. ברוב הפרובינציות היקף החינוך הביתי הוא 0.5% מכלל הילדים בגיל חינוך. בפרובינציית קוויבק נמצאו שיעורים הנמוכים ביותר: 1,275 תלמידים בשנת 2014 שהם 0.1% מכלל הילדים בגיל חינוך.

על פי מקורות לא רשמיים:

בשנת 2106 היו **בצרפת** 20,000 תלמידים בחינוך הביתי, שהם 0.16% מהילדים בגיל חינוך (Bongrand, 2016).

בדרום אפריקה, [באתר המוקדש לחינוך ביתי](#), נטען כי בשנת 2018 היו 100,000 תלמידים בחינוך ביתי, שהם 0.5% מכלל הילדים בגיל חינוך.

באוסטרליה, אתר האינטרנט של קהילת החינוך הביתי מציג מידע במדור: [Homeschooling Australia in Statistics](#), המבוסס על נתונים שנאספו מרשויות המדינות באוסטרליה. לטענתם בין 25,000 ל-55,000 ילדים למדו בחינוך הביתי בשנת 2017, שהם 2-3 אחוזים מהילדים בגיל חינוך. נתון זה אינו כולל את הילדים המתגוררים בחוות חקלאיות מבודדות ולומדים במסלול שנקרא "distance education". מסלול זה נחשב באוסטרליה מסלול חינוך בית ספרי.

מקורות

Bongrand, P. (2016). "[Compulsory Schooling](#)" Despite the Law: How Education Policy Underpins the Widespread Ignorance of the Right to Home Educate in France, *Journal of School Choice*, 10(3), 320-329.

[מחקר המבוסס על מידע ארכיוני מצרפת, המציג כיצד השלטון מונע מידע מהציבור בנושא אפשרויות החינוך הביתי]

Issimdar, M. (2018). [Homeschooling in the UK increases 40% over three years](#). BBC News.

[ידיעה חדשותית על היקף החינוך הביתי בבריטניה]

Macleod, A. & Hassan, S. (2017). [Where Our Students are Educated](#): Measuring Student Enrolment in Canada. Fraser Institute.

[דוח סקירה רשמי על השתתפות תלמידים במסלולי חינוך שונים בקנדה]

McQuiggan, M., & Megra, M. (2017). [Parent and Family Involvement in Education](#): Results from the National Household Education Surveys Program of 2016. The National Center for Education Statistics (NCES), U.S. Department of Education.

[דוח סקירה רשמי על השתתפות תלמידים במסלולי חינוך שונים בארה"ב]

Ray, B. (2018). [Homeschooling Growing](#): Multiple Data Points Show Increase 2012 to 2016 and Later. Home Education Research Institute.

[מאמר המציג את הטעויות בחישוב היקף החינוך הביתי בארה"ב, ומציע דרך חישוב שונה]

3. טיב מקורות המידע

במהלך כתיבת הדוח סקרנו מקורות מידע רבים ומגוונים, שחלק מהם נמצאו בלתי מהימנים. מדובר בפרסומים של ארגונים התומכים בחינוך ביתי או מתנגדים לו, ובהתאם לכך מספקים מידע חלקי, לעיתים בניסוח מוטה, כחלק ממאמצי השכנוע בעמדותיהם. דוגמה לכך היא אתר האינטרנט של עמותת [CRHE](#), "הקואליציה לחינוך ביתי אחראי" בארה"ב, הפועלת להגנה על ילדים מפני הזנחה הורית, ונוטה להזהיר מפני הסכנות שבחינוך ביתי. מנגד פועלת עמותת [HSLAD](#), "האגודה להגנה משפטית על חינוך ביתי" בארה"ב, אשר פרסומיה נוטים לטובת החינוך הביתי.

במענה לאתגר זה, השתמשנו במחקרים שעברו בקרה והערכה והתפרסמו בכתבי עת אקדמיים מדורגים, או במחקרי תואר שני ושלישי. על מנת לבחון בצורה אחראית את הפרסומים, נעזרנו באתר [המרכז הבינלאומי לחקר חינוך ביתי](#) (ICHER), שבראשו עומדים שישה פרופסורים מאוניברסיטאות ברחבי העולם. המרכז מפרסם [סקירות ועדכונים](#) על פרסומים שונים בנושא חינוך ביתי. כל אחד מחברי צוות המרכז מפרסם בעצמו ביקורת מאמרים, למשל [אתר הסקירות](#) של פרופ' מילטון גייטר, שבו נעזרנו. בהקשר זה חשוב לציין כי גם הממצאים והמסקנות מתוך מאמרים שעברו בקרה אקדמית, ראויים לקריאה זהירה ואחראית.

בכל פרסום מדעי מעירים החוקרים על מגבלות המחקר, ועל תוקפם ומהימנותם של הממצאים (למשל: Murphy, 2014; Terán, 2014). להלן עיקרי המגבלות החוזרות במחקרים הנסקרים בדוח זה:

1. מספר התלמידים בחינוך הביתי קטן מאוד ביחס לכלל התלמידים, ולכן המדגם המצומצם עלול ליצור סטיות תקן גבוהות ורף תוקף גבוה.
2. מידע רב נאסף מדיווחי ההורים המפעילים את החינוך הביתי. ההורים אינם מקצועיים באיסוף ובשימור הידע, והם אינם אובייקטיביים באשר לפעולתם הם. לכן ייתכנו הטיות במידע.

3. באיסוף המידע נדרשים החוקרים להסכמה ולשיתוף פעולה מצד כל משפחה ומשפחה בנפרד. זאת להבדיל מאיסוף נתונים בבתי הספר, שבהם כל התלמידים ממלאים שאלון בהוראת המורה. יש חשש שהורים הנוטים לשותף פעולה עם חוקרים אינם מייצגים את כלל אוכלוסיית החינוך הביתי.

4. תלמידי החינוך הביתי אינם לומדים על פי אותה תוכנית לימודים המיושמת בבתי הספר, ובמיוחד שלא למען אותן מטרות שתוכניות הלימודים בבתי ספר מבקשות להשיג (Neuman & Guterman, 2016b). כלומר, סוג ההתערבות החינוכית והתשומות אינם זהים, ולכן יש קושי בהשוואת התפוקות.

5. הגדרת האוכלוסייה אינה אחידה ויש מגוון רחב של פרקטיקות המוגדרות "חינוך ביתי". למשל, משך הזמן שילד למד בבית ספר לפני שעבר לחינוך ביתי או מספר המסגרות שמחוץ לבית שבהן לומד הילד כחלק מהחינוך הביתי. מכאן שקשה לבודד את השפעת החינוך הביתי על הילדים מתוך כלל ההתערבויות החינוכיות שהילד זכה להם.

כדי להתגבר על המגבלות במחקרים שנסקרו, השתמשנו, כאמור, בפרסומים בכתבי עת מדורגים ובמחקרים אקדמיים. במסגרות אלה חייבים החוקרים להצהיר על מגבלות המחקר, וחוקרים עמיתים מוודאים שהמסקנות תואמות את המגבלות שהוצגו. בהקשר זה חשוב לומר כי גם מחקרים על החינוך בבתי הספר (ומחקרים במדעי החברה בכלל), אינם חפים מאתגרי תוקף ומהימנות.

מקורות

Murphy, J. (2014). The Social and Educational Outcomes of Homeschooling. *Sociological Spectrum*, 34(3), 244-272.

[סקירה כללית של תוצאות החינוך הביתי, המדגישה את האתגרים של תוקף ומהימנות המחקרים]

Neuman, A. & Guterman, O. (2016b). [Academic achievements and homeschooling - It all depends on the goals](#). *Studies in Educational Evaluation* 51, 1-6.

[מאמר הגורס כי קיימים הבדלים במטרות החינוך בין חינוך ביתי לחינוך ציבורי, והבדלים אלו משפיעים על האופן שבו מפרשים את ההישגים בכל אחד מסוגי החינוך]

Terán, A. H. (2014). [La Educacion en casa: una modalidad educativa a considerar](#). Tesis del título Licenciada en Educación. Universidad San Francisco Ecuador.

[עבודת מחקר לתואר שלישי באקוודור. המחקר עוסק בהישגי החינוך הביתי ומתייחס בהרחבה לסוגיות כמו גודל המדגם, תוקף ומהימנות]

שער ראשון: תוצאות והשפעות

בחלק זה ריכזנו ממצאים ומסקנות העולים ממחקרים אקדמיים בנושא חינוך ביתי. הפרדנו בין מחקרים על תלמידים בחינוך הביתי (מגן הילדים עד סיום תיכון) לבין מחקרים על בוגרי חינוך ביתי הנמצאים בלימודים על-תיכוניים. בכל המדדים שנבדקו, תלמידי החינוך הביתי משיגים תוצאות טובות יותר, או לפחות זהות, לתלמידי בתי הספר; כך גם התוצאות שמשיגים בוגרי החינוך הביתי באקדמיה ובתפקוד בחברה הבוגרת, בהשוואה לבוגרי בתי הספר.

1. הישגים לימודיים בחינוך הביתי

בהכללה ניתן לומר כי מחקרים מצביעים על הישגים טובים של תלמידי החינוך הביתי במקצועות הליבה. הישגיהם של תלמידי החינוך הביתי דומים ואף גבוהים יותר מהישגים של התלמידים בבתי הספר הציבוריים.

בסקירה של 351 מחקרים על חינוך ביתי נמצא כי ההישגים של תלמידי חינוך ביתי גבוהים באופן מובהק מאלה של תלמידי החינוך הציבורי, במיוחד במקצועות השפה, ופחות במתמטיקה (Kunzman & Gaither, 2013). באחד המחקרים בסקירה נמצא כי תלמידים שלמדו בחינוך ביתי לפי תוכנית הלימודים הפורמלית, השיגו הישגים גבוהים מהישגי תלמידים בחינוך הציבורי. לעומת זאת, הישגי תלמידים שלמדו בגישת חינוך ביתי בלתי מובנה (unschooling) נמוכים יותר במבחנים סטנדרטיים (Chang, Gould & Meuse, 2011).

תלמידים בחינוך ביתי וגם תלמידים בחינוך רגיל שדיווחו על מעורבות הורית גבוהה, השיגו במבחנים תוצאות גבוהות מעט יותר משאר התלמידים בחינוך הציבורי. (Barwegen et al., 2004). ממצא זה תואם את הידוע זה מכבר באשר לקשר החזק בין משתני הבית להישגי התלמידים, מאז פרסום דוח קולמן בשנת 1966 (Dickinson, 2016).

מבין משתני הבית, מעורבות ההורים ובפרט מידת התעניינותם בלימודים של ילדיהם, היא משתנה משמעותית יותר מאשר מעמד החברתי-כלכלי. כך למשל, מחקר שבחן את הקשר בין הישגי התלמידים בחינוך הביתי לבין המאפיינים של הוריהם, מצא שהמצב הכלכלי של ההורים בחינוך ביתי וכן המוצא האתני (לבנים מול מיעוטים בארה"ב) אינם קשורים באופן מובהק להישגי התלמידים. לעומת זאת, העניין שגילו ההורים בחינוך בכלל, ובשיפור ההישגים הלימודיים של ילדיהם בפרט, השפיעו לטובה על הישגי התלמידים (Collom, 2005).

מחקר נוסף בנושא זה מצא שהישגי תלמידים ממוצא אפרו-אמריקאי בחינוך ביתי בארה"ב גבוהים משמעותית מהישגי תלמידים מאותו חתך חברתי-כלכלי שלמדו בחינוך ציבורי. כמו כן נמצא באותו מחקר שהישגיהם דומים לממוצע ההישגים של כלל התלמידים בחינוך הציבורי (Ray, 2015). במילים אחרות, חינוך ביתי המאופיין במעורבות הורים גבוהה יותר, מניב הישגים לימודיים המתגברים על מכשלות של מעמד חברתי-כלכלי.

מחקר כמותי שנערך בישראל מצביע על מסקנות דומות: תלמידי החינוך הביתי מגיעים להישגים לימודיים טובים יותר או דומים לתלמידי החינוך הציבורי (אדרי, 2010).

מקורות

אדרי, א' (2010). **חינוך ביתי בישראל: הישגים לימודיים וכישורים חברתיים של ילדי חינוך ביתי בהשוואה לילדי בית ספר**. דיסרטציה לתואר שני, אוניברסיטת בר אילן.

[מחקר על הישגים לימודיים וכישורים חברתיים בחינוך ביתי בישראל]

Barwegen, L. M., Falciani, N. K., Putnam, S. J., Reamer, M. B., & Stair, E. E. (2004). [Academic Achievement of Homeschool and Public School Students and Student Perception of Parent Involvement](#). *School Community Journal*, 14(1), 39-58.

[מחקר שבחן 127 בוגרי חינוך ביתי וחינוך ציבורי, ועסק בהשפעה של מעורבות ההורים על הצלחת ילדיהם בלימודים]

Chang, S. M., Gould O. N. & Meuse R. E. (2011). [The Impact of Schooling on Academic Achievement: Evidence from Homeschooled and Traditionally Schooled Children](#). *Canadian Journal of Behavioural Science*, 43(3), 195-202.

[מחקר שבחן הישגים של 74 תלמידים במבחנים סטנדרטיים, ומצא עדיפות לחינוך ביתי מובנה על פני חינוך ציבורי. כמו כן נמצא כי חינוך ביתי מובנה וחינוך ציבורי עדיפים על פני חינוך ביתי בלתי מובנה]

Collom E. (2005). [The Ins and Outs of Homeschooling: The Determinants of Parental Motivations and Student Achievement](#). *Education and Urban Society*, 13(3), 307-335.

[מחקר שבחן קשר בין הישגי תלמידים למשתני הבית. מעורבות ההורים נמצאה קשורה להישגים יותר מאשר מוצא אתני והשכלת ההורים]

Dickinson, E. E. (2016). [Coleman report set the standard for the study of public education](#). Johns Hopkins University Magazine, Winter edition.

[מאמר על דוח קולמן. ראו מידע נוסף במסגרת נפרדת]

Kunzman, R. & Gaither M. (2013). [Homeschooling: A Comprehensive Survey of the Research](#). *Other Education: The Journal of Educational Alternatives*, 2(2), 4-59.

[מטא־אנליזה על הממצאים של 351 מחקרים בנושא הישגי תלמידים בחינוך ביתי]

Ray, B. (2015). [African American homeschool parents' motivations for homeschooling and their Black children's academic achievement](#). *Journal of School Choice*, 9(1), 71-96.

[מחקר שבחן הישגי תלמידים אפרו־אמריקאים שלמדו בחינוך ביתי או בחינוך ציבורי. הלומדים בחינוך ביתי השיגו תוצאות טובות מהלומדים בחינוך ציבורי, ובדומה לממצא באוכלוסייה הלבנה]

דוח קולמן

בשנת 1964 יזם הממשל האמריקאי מחקר מקיף בכל ארה"ב בנושא שוויון הזדמנויות בחינוך. בראש המחקר עמד פרופ' ג'יימס קולמן. מעצבי המדיניות ביקשו להבין מדוע לא כל התלמידים מצליחים בלימודיהם באותה מידה, על אף ההשקעה הרבה בחינוך, בהכשרת מורים, בפיתוח תוכניות לימודים ובמימון שעות הוראה בבתי הספר.

במסגרת המחקר נאספו נתונים על 570,000 תלמידים, 60,000 מורים ו-4,000 בתי ספר יסודיים. עבור כל תלמיד ותלמידה נאספו נתונים על הישגיהם במבחני שפה, חשבון ומדעים, וכן כישורים פסיכומטוריים, עמדות כלפי למידה ומעמד החברתי בכיתות.

נוסף על כך, נאסף מידע על משתני בית הספר, כגון מספר התלמידים בכיתה, הטרוגניות הכיתה, השכלת המורים, מספר שעות הלימוד בכל מקצוע, שימוש בעזרי לימוד, קיומן של ספריות ומעבדות בבית הספר ועוד, והנתונים שויכו לכל אחד מהתלמידים. כמו כן, נאסף מידע על משתני הבית של כל תלמיד ותלמידה, כגון השכלת ההורים, מקצועם, מוצאם האתני, מעמדם הכלכלי, צפיפות מגוריהם, אמצעי לימוד בבית, קיומם של ספרים ועיתונים בבית, השתתפות בתנועות נוער, חוגים ומופעי תרבות ועוד.

במחקר התברר כי יש פערים גדולים בהישגים של התלמידים, ואלו הולכים ומתרחבים במהלך שנות הלימודים בבית הספר. כמו כן התברר שמאפייני בית הספר קשורים קשר מזערי להישגי התלמידים. לעומת זאת משתני הבית, ומעל הכול - השכלת האם, נמצאו קשורים קשר חזק להישגי התלמידים. בשנת 1973 חזרו על המחקר גם בישראל, במחקר שהקיף 17,700 תלמידים, ובו נמצאו ממצאים ומסקנות זהות (מינקוביץ, דיוויס ובאשי, 1977).

בסיכום הדוח, כתב קולמן (Coleman, 1966):

"מסקנה אחת בולטת מעל לכול: לבית הספר יש השפעה מועטה על הישגי הילד, שאינה תלויה ברקע ובהקשר החברתי שלו; העובדה שלא נמצאה השפעה בית ספרית בלתי תלויה משמעה שאי השוויון שנכפה על הילד בגלל הבית שבו נולד, השכונה שבה גדל וחוג חבריו, יישמר לעתיד בעינו, ויהיה לאי השוויון שאיתו יאלץ להתמודד בחייו הבוגרים לאחר שיסיים את בית הספר".

מקורות

Coleman, J. & Others (1966). *Equality of Educational Opportunity*. Washington D.C.: National Center for Educational Statistic.

[מחקר כמותי שבחן מעל לחצי מיליון תלמידים בארה"ב, ומצא שהישגי התלמידים קשורים למשתני הבית ובמיוחד להשכלת האם, הרבה יותר מאשר למשתני בית הספר]

מינקוביץ, א', דיוויס, ד' ובאשי, י' (1977). הערכת ההישגים החינוכיים בבית הספר היסודי בישראל. ירושלים: האוניברסיטה העברית.

[מחקר שנערך בישראל וחזר על מחקר Coleman בארה"ב. המחקר הניב תוצאות ומסקנות זהות]

2. התפתחות רגשית וחברתית בחינוך הביתי

גם בתחום ההתפתחות הרגשית והחברתית המחקרים מראים כי תלמידי החינוך הביתי מתפתחים באופן תקין, ובדומה לתלמידים בני גילם בחינוך הציבורי. אין בסיס מחקרי לעמדה הרווחת ולפיה תלמידי החינוך הביתי הם ילדים מתבודדים או מבודדים.

מסקירה של מחקרים שהתבססו על מבחן כישורים חברתיים (Social Skills Rating System) עולה כי הורים לילדים בחינוך ביתי מדרגים את כישורי ילדיהם גבוה מעט יותר מאשר הורים לילדים בחינוך הציבורי, אולם בדיווחי הילדים עצמם לא נמצא הבדל. בקטגוריות התפתחות רגשית, חברתית, שביעות רצון מהחיים וקשיי התנהגות - תלמידי החינוך הביתי מתפקדים בדומה לנורמה של בני גילם. בדיווחי מורים המלמדים בחינוך הציבורי בהשוואה למורים הנפגשים עם תלמידים בחינוך ביתי (בשיעורים פרטיים או בחוגים) נמצא הבדל משמעותי לטובת התנהגותם של תלמידי החינוך הביתי: גם בכישורים חברתיים וגם בהימנעות מבעיות משמעת (Medlin, 2013).

מחקר אחר בחן שלומות (well being) של ילדים בחינוך הביתי בהשוואה לילדים בני 4-11 בחינוך הציבורי. במחקר השתמשו החוקרים בשני מבחנים הבודקים מאפיינים פסיכולוגיים כגון דאגת יתר, עצבות, בכי, תלונות על חולי או כאב, חוסר מנוחה, אמירת דברי שקר או הצקה לילדים אחרים. המבחן הראשון והשכיח מבין השניים הוא Revised Rutter Scale. לפי מבחן זה נמצאו תלמידי החינוך הביתי במצב פסיכולוגי בריא. לפי המבחן השני - Strengths & Difficulties Questionnaire - נמצא שתלמידי החינוך הביתי חווים קושי פסיכולוגי בהשוואה לממוצע באוכלוסייה. לנוכח הפער בין תוצאות שני השאלונים, החוקרים מזהירים שהמבחנים מותאמים לסוגיות פסיכולוגיות חברתיות של תלמידים בבתי הספר, ולכן מהימנותם לבדיקת ילדים שמחוץ למסגרת הבית ספרית היא נמוכה (Rothermel, 2012).

החוקרים מציעים כמה הסברים לשאלה מדוע לא התגלו מכשלות רגשיות או חברתיות במחקרים העוסקים בילדי החינוך הביתי. ראשית, ילדים בגיל צעיר אינם זקוקים לחברים רבים; מספיק להם חבר עד שניים שאיתם הם יכולים ליצור קשר עמוק ומעצים. במובן זה, הכיתה הגדולה (ההמונית) בבית הספר עלולה לעיתים להזיק להתפתחות החברתית, משום שמתקיימות בה תופעות כגון הצקה ודחיה. שנית, ילדים בחינוך הביתי מתנסים בקשרים חברתיים עם ילדים ומבוגרים בגילים שונים ובמצבים משתנים, בעוד ההתנסות של ילדים בבית הספר היא, על פי רוב, עם קבוצת גיל קבועה ובתנאים אחידים.

שלישית, מחקרים מראים שהורים בחינוך ביתי מעורבים יותר בחיי הקהילה שאליה הם משתייכים, ולכן ילדיהם חווים יותר סיטואציות חברתיות מגוונות. כמו בתחום ההישגים הלימודיים, גם בתחום החברתי השפעת ההורים היא מכרעת: ככל שההורים הם חברותיים יותר ובעלי אינטליגנציה רגשית גבוהה יותר - כך יתרום הדבר להתפתחות הרגשית והחברתית של ילדיהם, ללא קשר למסגרת הלימודים (Guterman & Neuman, 2017).

הממצאים בתחום זה בישראל אינם שונים מהממצאים בעולם. למשל, במחקר שבדק שלוש קבוצות גיל (6-8, 9-10, 11-12) נמצא כי תלמידי חינוך ביתי חווים רמה נמוכה יותר של מדדי דיכאון ועצבות מאשר תלמידים בבתי ספר בחתך חברתי-כלכלי דומה. במדדי

התנהגות אנטי-חברתית נמצא כי תלמידי חינוך ביתי בני 11-12, נוטים פחות להחצין בעיות התנהגות מאשר תלמידי בתי הספר. במדדים אחרים של התנהגות חברתית וכן במדדי יכולת התקשרות חברתית לא נמצאו הבדלים מובהקים בין הקבוצות (Guterman & Neuman, 2015).

מקורות

Guterman, O. & Neuman, A. (2015). Schools and Emotional and Behavioral Problems: A Comparison of School-going and Homeschooled Children. *Journal of Educational Research*, 110(4), 425-432.

[מחקר שנערך בישראל ומצא כי תלמידי חינוך ביתי חווים רמה נמוכה יותר של מדדי דיכאון ועצבות מאשר תלמידי בתי ספר בחתך חברתי-כלכלי דומה]

Guterman, O. & Neuman, A. (2017). [The Role of Family and Parental Characteristics in the Scope of Social Encounters of Children in Homeschooling](#). *Journal of Child and Family Studies*, 26, 2782-2789.

[מחקר שנערך בישראל ומצא כי ככל שההורים הם חברתיים יותר ובעלי אינטליגנציה רגשית גבוהה יותר, כך יתרום הדבר להתפתחות הרגשית והחברתית של הילדים]

Medlin R. G. (2013). [Homeschooling and the Question of Socialization Revisited](#). *Peabody Journal of Education*, 88(3), 284-297.

[מחקר הנסמך על דיווחי הורים, מורים ותלמידים, ומצא כי תלמידי חינוך ביתי מתפתחים בתחום החברתי בדומה לבני גילם בחינוך הציבורי]

Rothermel, P. J. (2012). [Home Educated Children's Psychological Well Being](#). *Estudios Sobre Educaacion*, 22, 12-36.

[מחקר בנושא שלומות (being well) של תלמידי חינוך ביתי באמצעות שני מבחנים מקובלים]

3. מדדים נוספים שנחקרו בתחום החינוך הביתי

3.1 בריאות וכושר גופני

גם בתחום החינוך לבריאות והחינוך הגופני ידוע שיש קשר בין הסביבה המשפחתית והחברתית לבין בריאות הילדים. בחינוך ביתי לא נהוגים שיעורי חינוך גופני בדומה לאלה של בית הספר, אולם מצד שני הילדים אינם נדרשים לשבת שעות ארוכות כפי שנהוג בכיתות. במחקר נמצא כי בכל הקשור לכושר גופני, ילדי החינוך הביתי נמצאים במצב בריאותי תקין, בדומה לנורמה של בני גילם. בני נמצאו בכושר טוב יותר מבנות, כנראה משום שהם מנצלים את חופש התנועה בחינוך הביתי יותר מאשר בנות. אשר להשמנה, הקשר החזק הוא בין השמנה של ההורים לבין מצב הילדים, ולא נמצא הבדל בין ילדי החינוך הביתי לשאר האוכלוסייה (Wachob & Alman, 2015).

3.2 עצמאות ואחריות

הורים ותלמידים בחינוך הביתי, יותר מאשר בחינוך הציבורי והפרטי, מדווחים על הזדמנויות רבות ומגוונות שבהן נדרשים הילדים לבחור, להשפיע, להשתתף, להחליט החלטות ולשאת באחריות על בחירותיהם (Jackson, 2016).

כמו כן נמצא שחינוך ביתי תורם לפיתוח תכונות כגון יזמות ויזמת פעולה. החוקרים מסבירים ממצא זה בכך שתלמידי החינוך הביתי מתנסים בלמידה עצמאית יותר מאשר תלמידי בתי הספר. ההבדל בתחום זה גדל ככל שהתלמידים בוגרים יותר (Pannone, 2017). כלומר, בחינוך הביתי יש מעבר הדרגתי מלמידה בהנחיה של ההורים ללמידה עצמאית, בעוד בחינוך בבית הספר האחריות לתוכנית הלימודים נותרת במידה רבה בידי בית הספר. ההתקדמות ההדרגתית לקראת למידה עצמאית תורמת לחיזוק מוקד שליטה פנימי ולחיזוק תחושת המסוגלות אצל ילדי החינוך הביתי (Riley, 2015).

3.3 התנהגות סיכונית

מחקר מצא כי בני נוער בגילי 12 עד 17 בחינוך ביתי נוטים פחות לצרוך אלכוהול, טבק ומריחואנה, בהשוואה לבני גילם בחינוך הציבורי. כמו כן, תלמידי החינוך הביתי נוטים להביע את עמדתם נגד התנהגות סיכונית ביתר תוקף, כאשר הם נמצאים בקבוצת בני גילם (Vaughn, 2015).

במחקר נוסף בנושא זה חולקו תלמידי החינוך הביתי לקבוצות משנה, בהתאם למידת הדתיות שלהם ושל הוריהם. נמצא כי השימוש בחומרים מסוכנים נמוך יותר בקרב הקבוצות הדתיות יותר. מכאן שההבדל בהתנהגות סיכונית אינו טמון אך ורק בין חינוך ביתי לחינוך ציבורי, אלא נטוע גם במידת הדתיות של הילדים ושל הוריהם (Hodge, 2017).

מקורות

Hodge, D. R., Salas-Wright, C. P., & Vaughn, M. G. (2017). [Behavioral risk profiles of homeschooled adolescents in the United States: a nationally representative examination of substance use related outcomes](#). *Substance use & misuse*, 52(3), 273-285.

[מחקר שבחן קשר בין מידת הדתיות של ההורים לבין התנהגות סיכונית בקרב 1,321 בני נוער בחינוך ביתי, על סמך סקרים שנערכו בין השנים 2002 עד 2013 לכלל בני הנוער בארה"ב]

Jackson, M. G. (2016). [Australian home educated students on self-regulation opportunities at home and in school](#). *Cogent Education*, 3(1).

[מחקר איכותני שבו התבקשו תלמידים בחינוך ציבורי ובחינוך ביתי לתאר הזדמנויות לפיתוח ניהול עצמי]

Pannone, S. J. (2017). [The Influence of Homeschooling on Entrepreneurial Activities: A Collective Case Study](#). *Education + Training*, 59(7/8), 706-719.

[מחקר שהתבסס על מקרי בוחן, ובדק את ההשפעה של חינוך ביתי על תכונות אופי יזמיות]

Riley, G. (2015). [Differences in competence, autonomy, and relatedness between home educated and traditionally educated young adults](#). *International Social Science Review*, 90(2).

[מחקר כמותי על מדגם של 500 תלמידים, שבו השוו תחושת מסוגלות, תחושת שייכות ואוטונומיה בין תלמידים מחינוך ביתי ובין תלמידים מחינוך ציבורי]

Vaughn, M. G., Salas-Wright, C. P., Kremer, K. P., Maynard, B. R., Roberts, G., & Vaughn, S. (2015). [Are homeschooled adolescents less likely to use alcohol, tobacco, and other drugs?](#). *Drug and alcohol dependence*, 155, 97-104.

[מחקר שבחן צריכת אלכוהול, טבק וסמים בקרב בני נוער, על סמך סקרים שנערכו במהלך השנים 2002 עד 2013 ובהם השתתפו מעל 200 אלף משיבים]

Wachob, D. & Alman, R. (2015). [Parental influence on the cardiovascular health and body composition of homeschool children](#). *International Journal of Child and Adolescent Health*, 8(3), 305-311.

[מחקר שבחן את הבריאות הגופנית של תלמידי החינוך הביתי]

4. בוגרי חינוך ביתי - הישגים לימודיים באקדמיה

מגוון רחב של מחקרים מצביע על כך שבוגרי החינוך הביתי אינם מתקשים להשתלב "בעולם האמיתי". תכונותיהם האישיות טובות יותר או זהות למוצע כלל האוכלוסייה, ההישגים הלימודיים שלהם טובים יותר או זהים למוצע, והם מסתגלים למערכות חברתיות באקדמיה ובמקומות העבודה ללא קושי. לכל היותר, נדרשים בוגרי החינוך הביתי לזמן הסתגלות למסגרות הפורמליות (אקדמיה או תעסוקה). אולם כיוון שכישוריהם האישיים טובים, הם מתגברים על המכשלה במהירות ובהצלחה.

במחקר לתואר שלישי שנערך בארה"ב, נבדקו ההישגים הלימודיים של 408 בוגרי קולג', שהשתייכו לאחת משלוש הקבוצות הבאות: בוגרי חינוך ביתי, בוגרי חינוך ציבורי ובוגרי חינוך פרטי (Snyder, 2011). ההשוואה כללה את הציונים במבחני הכניסה (מבחני ידע ופסיכומטרי: SAT או ACT), ואת ממוצע הציונים בקורסים שנלמדו במהלך התואר הראשון. בשני המדדים נמצא הבדל מובהק לטובת בוגרי החינוך הביתי, על פני שתי הקבוצות האחרות.

מחקרים נוספים מציגים ממצאים דומים: בוגרי החינוך הביתי השיגו ציונים טובים מעט יותר מאשר הבוגרים במסלולי לימוד אחרים, במבחני הכניסה לאקדמיה, בממוצע הציונים בקורסים הנלמדים בכל שנה ובציוני הגמר של הקולג' או התואר הראשון (Neven Van Pelt, 2015; Cogan, 2010).

שני מחקרים שנערכו בארה"ב התמקדו בציונים של מבחני הכניסה לקולג'. בשני המחקרים נמצא כי בוגרי החינוך הביתי משיגים ציונים טובים מעט יותר במבחני השפה, וציונים נמוכים מעט יותר במבחני מתמטיקה, בהשוואה לבוגרי מסלולי לימוד אחרים. בהמשך לכך נבדקו ההישגים במבחן סיום קורס מתמטיקה בקולג'. מנתוני 10,500 בוגרי הקורס, שמתוכם 2% היו בוגרי חינוך ביתי, נמצא שלבוגרי החינוך הביתי היה ממוצע ציונים גבוה בשבע נקודות האחוז. עם זאת, ההפרש לא עבר את סף המובהקות בשל השיעור הנמוך של בוגרי חינוך ביתי בקרב כלל הלומדים (Wilkens et al, 2015).

במחקר לתואר שלישי נבדקו סטודנטים בחוגים למדע, לטכנולוגיה, להנדסה ולמתמטיקה (בארה"ב הם מכונים STEM Degrees). כמחצית מהסטודנטים בארבעת החוגים יחד נושרים מהלימודים. במחקר נמצא כי הסיכוי של סטודנט להשלים את התואר קשור במובהק לציונים שהשיג במבחני הקבלה לאוניברסיטה (ACT), אולם לא נמצא קשר לרקע הלימודי בבית הספר היסודי ובתיכון, כלומר להשתייכות לחינוך ציבורי, חינוך פרטי או חינוך ביתי (Watson, 2019).

Cogan, M. F. (2010). [Exploring Academic Outcomes of Homeschooled Students](#). *Journal of College Admission* 208, 18-25.

[מחקר שבו נבדקו ציוני כניסה, ציוני סיום שנה ראשונה וציוני סיום התואר הראשון של כ-8000 סטודנטים בארה"ב, מתוכם אחוז אחד בוגרי חינוך ביתי]

Neven Van Pelt, D. (2015). [Home Schooling in Canada: The Current Picture – 2015 Edition](#). Barbara Mitchell Centre for Improvement in Education. Fraser Institute.

[סקירה בנושא חינוך ביתי בקנדה, ובה נבחנו בין השאר ההישגים האקדמיים של בוגרי חינוך ביתי]

Snyder, M. (2011). [An Evaluative Study of the Academic Achievement of Homeschooled Students Versus Traditionally Schooled Students Attending a Catholic University](#). Ph.D. dissertation, Nova Southeastern University, Florida.

[עבודת דוקטור בנושא הערכת הישגים אקדמיים של בוגרי חינוך ביתי באוניברסיטאות קתוליות בארה"ב. במחקר נבדקו ציוני הכניסה וציוני סיום התואר של 408 סטודנטים. שלישי מתוכם התחנכו בחינוך ביתי בתקופת התיכון]

Watson, A. L. (2019). [Moderating Effect of Homeschooling on Retention and Academic Achievement of STEM Majors at a Private, Faith-Based, Liberal Arts College](#). Ph.D. dissertation, The University of Southern Mississippi.

[עבודת דוקטור שבה נבדקו אחוזי הנשירה של סטודנטים בחוגים למדע, טכנולוגיה, הנדסה ומתמטיקה, במהלך לימודי התואר הראשון בארה"ב. המדגם כלל יותר מ-600 סטודנטים, שלישי מתוכם התחנכו בחינוך ביתי בתקופת התיכון]

Wilkins C. P., Wade, C., Sonnert, G. & Sadler, P. M. (2015). [Are Homeschoolers Prepared for College Calculus?](#) *Journal of School Choice: International Research and Reform* 9(1), 30-48.

[מחקר בארה"ב שבדק את הציונים בקורס מתמטיקה בקרב יותר מ-10,000 סטודנטים במכללות. 2% מכלל הנבדקים התחנכו בחינוך בתקופת התיכון]

5. בוגרי חינוך ביתי - כישורים אישיים וחברתיים

בדומה לממצאים שהוצגו בסעיפים הקודמים, גם בתחום הכישורים האישיים והחברתיים בוגרי החינוך הביתי אינם נופלים מעמיתיהם - בוגרי מסלולי לימוד אחרים.

במחקר שערכו ווייט ועמיתיו (White, 2009) נבחנו תלמידי קולג' לפי דגם בפסיכולוגיה הנקרא "חמש התכונות הגדולות של האישיות". חמש התכונות הן מוחצנות, נועם הליכות, מצפוניות, יציבות רגשית ופתיחות מחשבתית. כל אחת מהתכונות כוללת שש תכונות משנה. למשל נועם הליכות כולל יושר, אמון, אלטרואיזם, צניעות, רכות ונכונות לציית. במבחן שפותח לבדיקת האישיות יש שמונה היגדים לכל תת תכונה, ובסך הכול 240 היגדים שהנבדק מעיד על מידת הסכמתו אליהם. במסגרת מחקרם של ווייט ועמיתיו נבחר מדגם של תלמידי קולג' בוגרי חינוך ביתי, ונעשתה בקרה על מעמד חברתי-כלכלי (כלומר השוואה לכלל האוכלוסייה בהתאם לקבוצות המעמד). במחקר נמצא כי בוגרי חינוך ביתי קיבלו ציונים גבוהים יותר בתכונות נועם הליכות, התחשבות ופתיחות, בהשוואה לנורמה בשכבת הגיל הרלוונטית. לא נמצאה סטייה מהנורמה בתכונות מוחצנות ויציבות רגשית (White, 2009).

במאמר עמדה הנסמך על מחקרים רבים, מציג אראי (Arai, 1999) את תפיסת האזרחות של בוגרי החינוך הביתי. לדעתו, תלמידים בחינוך ביתי מתנסים יותר מתלמידי בתי הספר בהשתתפות פעילה בפעולות חברתיות וקהילתיות. מסיבה זו בוגרי החינוך הביתי נוטים יותר למעורבות אזרחית. הבדל נוסף בין בוגרי החינוך הביתי לאחרים נוגע לתפיסת המשפחה כיחידה חברתית. הורים בחינוך ביתי מעורבים יותר בחינוך ילדיהם, והיקף הפעילות המשפחתית המשותפת הוא רב. כתוצאה מכך חווים ילדי החינוך הביתי את המשפחה כיחידה חברתית תומכת, יותר מאשר ילדים הלומדים בבתי הספר.

מחקר נוסף בחן את הסובלנות הפוליטית, דהיינו הנכונות להגן על זכויות אזרחיות של אנשים בעלי עמדות מנוגדות. הנחה רווחת היא שתלמידים בבתי ספר ציבוריים נחשפים להטרוגניות חברתית, והדבר מחזק בהם סובלנות פוליטית. זאת בהשוואה לתלמידים במסגרות בדלניות, כגון בתי ספר פרטיים וחינוך ביתי, שבהם לכאורה התלמידים אינם נחשפים למגוון החברתי. שאלון "סובלנות פוליטית" מתוקף הועבר ל-304 סטודנטים מרקע לימודי מגוון ביסודי ובתיכון. נמצא שככל שסטודנט למד בחינוך ביתי מספר רב יותר של שנים, כך רמת הסובלנות הפוליטית שלו גבוהה יותר (Cheng, 2014).

מחקר לתואר שלישי בחן את הכישורים החברתיים של 50 סטודנטים, מחציתם בוגרי חינוך ביתי, שהתגוררו במעונות סטודנטים. מטרת המחקר הייתה לבדוק את יכולתם של הנבדקים ליצור קשרים חברתיים ולנהל חיים משותפים במעונות. לא נמצא הבדל בין הסטודנטים בחינוך הציבורי, הפרטי או הביתי, בכל תחומי המיומנויות החברתיות. כמו כן, בקרב בוגרי החינוך הביתי לא נמצאו קשרים חברתיים ייחודיים הקשורים לתנאים שבהם למדו בגילי היסודי והתיכון (Soufleris, 2014).

מחקר אחר לתואר שלישי בחן את יכולתם של בוגרי חינוך ביתי להסתגל לחיים של סטודנט באקדמיה בשנה א' בשלושה תחומים: ידע, עמדות והתנהגות. נמצא שבוגרי החינוך הביתי "מוכנים" לחיים בדומה לבוגרי מסלולי חינוך אחרים (Wolfe, 2015).

Arai, B. A. (1999). [Homeschooling and the Redefinition of Citizenship](#). *Education Policy Analysis Archives*, 7(27).

[מאמר עמדה הנסמך על תוצאות מחקרים ובוחן את תפיסת האזרחות בקרב בוגרי החינוך הביתי]

Cheng, A. (2014). [Does Homeschooling or Private Schooling Promote Political Intolerance? Evidence from a Christian University](#). *Journal of School Choice: International Research and Reform*, 8(1), 49-68.

[מחקר כמותי שבו הועבר שאלון "סובלנות פוליטית" מתוקף ל-304 סטודנטים]

Soufleris, D. M. (2014). [From home to hall: The transitional experiences of homeschooled students entering residential university settings](#). Ph.D. dissertation, State University of New York at Buffalo.

[מחקר לתואר שלישי שבחן את חוויית המגורים המשותפים במעונות קולג' של בוגרי החינוך הביתי]

White, S., Moore, M., & Squires, J. (2009). [Examination of previously homeschooled college students with the Big Five model of Personality](#). *Home School Researcher*, 25(1), 1-7.

[מחקר שבחן את מאפייני האישיות של 51 בוגרי חינוך ביתי באמצעות מבחן "חמש התכונות הגדולות"]

Wolfe, J. D. (2015). [A Comparative study of home educated students and traditional educated student after completion a midwestern university first year experience program](#). Ph.D. dissertation, University of Missouri-Columbia.

[מחקר לתואר שלישי שבחן את השתלבותם של בוגרי חינוך ביתי בשנה ראשונה באוניברסיטה, בתחומים ידע, עמדות כלפי למידה והתנהגות]

שער שני: מדיניות

חלק זה עוסק במדיניות ובאסדרה (רגולציה) הקשורות לחינוך ביתי. ניתן לזהות שונות רבה בין המדינות בכל הקשור להיתרים הניתנים בחינוך ביתי. נדגים את האסדרה בשלוש רמות: אסדרה מחמירה בניו יורק ארה"ב, אסדרה גמישה בצרפת ואסדרה מקילה בטקסס ארה"ב. נוסף על כך, נתייחס בקצרה למדיניות המיושמת במדינות נוספות, וכן נתייחס לסוגיית המימון של חינוך ביתי כחלק מתקציב החינוך.

מכלל המקורות שנאספו עולה כי המדינות נבדלות זו מזו במדיניות כלפי חינוך ביתי במשתנים הבאים:

- התנאים לקבלת היתר לחינוך ביתי לילדים בגיל בית ספר יסודי ובגיל חטיבת ביניים;
 - היקף מחויבות ההורים לתוכנית הלימודים של המדינה;
 - תנאי סף להשכלת ההורים המבקשים להפעיל חינוך ביתי;
 - פיקוח ובקרה של המדינה על ההוראה בבית, במהלך שנת הלימודים;
 - מדידה של הישגי התלמידים בחינוך הביתי, לרוב בסיום שנת הלימודים.
- מהסקירה שנערכה לצורך כתיבת דוח זה עולה כי במדינות שבהן האסדרה מחמירה, מתפתחת תעשייה פרטית של יועצים, המתווכים בין ההורים לבין הרשויות. לצידה מתפתחת תרבות של דיווחים כוזבים שנועדו לרצות את המערכת, בלי שיתרמו תרומה של ממש לחינוך הילדים בפועל. כמו כן, נמצא כי הורים מוצאים דרכים להפעיל חינוך ביתי גם במדינות שבהן חינוך ביתי אינו מוכר בחוק.

1. ניו יורק - אסדרה מחמירה

מדינת ניו יורק מחילה חינוך חובה מגיל שש עד 16, והיא בין המדינות המחמירות באסדרה על החינוך הביתי. הורים המבקשים להפעיל חינוך ביתי חייבים להגיש בקשה למפקח המחוז ולחדש את האישור מדי שנה. יתר על כן, הם נדרשים להציג מדי שנה תוכנית לימודים כתובה לפי פורמט שקבע משרד החינוך: Individualized Home Instruction Plan - IHIP.

בכלל זה ההורים מתחייבים שתוכניתם תעמוד בדרישות המינימום של תוכנית לימודי החובה בבתי הספר. המקצועות המחייבים הם: מתמטיקה, קריאה, איות, כתיבה, ספרות אנגלית, גיאוגרפיה, היסטוריה של ארה"ב, מדעים, בריאות, מוזיקה, אומנויות, חינוך גופני ובטיחות. בכל תחום נדרשים ההורים להצהיר מי יהיה המורה ומה הכשרתו בתחום, ובאילו עזרי למידה ישתמשו, כגון ספרי לימוד ואתרי אינטרנט.

במהלך שנת הלימודים ההורים נדרשים לתעד את הלמידה בבית ביומן, ולהראות שהילד למד לפחות 180 ימים בשנה, 900 עד 990 שעות בשנה, בכל מקצועות הלימוד לעיל, בהתאם לגיל התלמיד. ההורים נדרשים להגיש דוח למפקח המחוז ארבע פעמים בשנה, בכל רבעון.

בדוח נדרשים ההורים לפרט את מספר השעות שנלמד כל מקצוע, עזרי הוראה שבהם השתמשו, פירוט התכנים שנלמדו ודוגמאות לתוצרי הלמידה של הילדים (כגון portfolio).

נוסף על כך, תלמידי החינוך הביתי נדרשים לעמוד במבחנים סטנדרטיים חיצוניים (כגון [מבחן PASS](#)) - אחת לשנתיים בכיתות ד' עד ח', ומדי שנה בחטיבת הביניים. המבחנים נערכים בבתי הספר הציבוריים או באמצעות חברות פרטיות שאושרו לבצען.

הדרישה מההורים לכתוב תוכנית לימודים מתוכננת מראש, מפורטת מאוד ובהתאם לתחומי הדעת הנלמדים בבתי הספר, מעתיקה את תפיסת החינוך מבתי הספר אל הבית ומעקרת את מהותו של החינוך הביתי. כפי שכבר הוזכר, הורים רבים בחינוך הביתי נוקטים בגישה פתוחה יותר, המאפשרת ללמידה להתהוות מתוך חיי היום-יום, בניגוד להוראה המתוכננת במערכת החינוך. כתוצאה מכך וכפי שקורה לא פעם במצבים של אסדרה מחמירה, התפתחו פרקטיקות של רמייה: הורים ממלאים את הטפסים בהתאם ל"דרישת" המפקחים, ולא בהתאם ללמידה בפועל. הדברים אינם נעשים במחשכים, וניתן למצוא ברשת עצות כיצד למלא את הטפסים ואת יומן הלמידה באופן כוזב. לדוגמה, בלוג להורים בדרום קרוליינה:

Renee (2018). [How do Unschoolers Document Learning?](#) The South Carolina Homeschooling, Blog.

ובלוג להורים באוסטרליה:

Elvis, S. (2014). [How We Unschool Despite Strict Homeschool Regulations.](#) Stories of an Unschooling Family, Blog.

2. צרפת - אסדרה גמישה

צרפת מיישמת חינוך חובה לילדים מגיל שש עד 16, וההורים יכולים לבחור בין שלושה מסלולים: חינוך ציבורי, חינוך פרטי או חינוך ביתי. ההורים בחינוך ביתי אינם נדרשים להיות בעלי השכלה גבוהה ואין דרישות מינימום אחרות. נוסח סעיפי החוק הנוגע לחינוך ביתי בצרפת מופיע ברשת: [בצרפתית](#), ובתרגום לאנגלית.

ההורים נדרשים להצהיר על כוונתם לספק לילדם חינוך ביתי, באמצעות פנייה לרשות המקומית שבה הם מתגוררים ולרשות החינוך האזורית (מקביל למחוז במשרד החינוך בישראל). הם אינם נדרשים להציג תוכנית לימודים וגם לא להתחייב לדרך הוראה מסוימת. עם זאת, נדרש מהם לעמוד בתוכני לימוד בסיסיים בתחומים הבאים: צרפתית, שפה זרה, מתמטיקה, אומנות וחינוך גופני.

הפיקוח על המשפחה מוטל על שתי הרשויות (המקומית והאזורית). מפקח מטעם הרשות המקומית מבקר את המשפחה אחת לשנתיים כדי לוודא שהילדים מקבלים מענה לצורכיהם הלימודיים, לוודא שבראותם תקינה ושעומדים לרשותם תנאי מגורים ראויים. פיקוח מטעם רשות החינוך נערך אחת לשנה ובודק את ההתקדמות הלימודית של התלמידים, בהשוואה לדרישות המינימום לכל גיל, המפורטות בתקנות החינוך בצרפת. בדיקת מצב הילד נעשית באמצעות שיחה עם ההורים והילדים, ולא באמצעות בחינה סטנדרטית מחייבת.

דוגמה ליישום המדיניות בצרפת מצאנו בבלוג שכתבה אימא בחינוך הביתי בשנת 2016, המתאר את **הביקורת השנתית**. כחודש לפני המועד, המשפחה קיבלה מכתב זימון לביקורת השנתית, שהתקיימה במשרד החינוך האזורי, בקרבת מקום מגוריהם. הביקורת נמשכה שעתים, וכללה ארבע פגישות בנות חצי שעה עם פסיכולוג חינוכי ושלושה מפקחים בתחומי הדעת - צרפתית, אנגלית ומתמטיקה. בכל פגישה נכחו המפקח, ההורים והבת, והמפקחים הפנו את מרבית שאלותיהם לילדה. למשל, הפסיכולוג החינוכי ביקש מהילדה לתאר את סדר יומה, לספר על חברים וחברות שאיתם היא נפגשת, להעיד עד כמה היא מאושרת ומרוצה וכדומה. ההורים העידו שהפגישות היו ענייניות ולא ביקורתיות או שיפוטיות, והפנייה לילדה נעשתה ברוח חיובית ונעימה.

הלומדים בחינוך ביתי בצרפת יכולים להיעזר במרכז הלאומי להוראה מרחוק ([Centre National d'Enseignement à Distance](#)). זהו מוסד ממשלתי באחריות משרד החינוך, המספק שירותי למידה מרחוק. המוסד הוקם כבר בשנת 1939, ונועד במקור לספק עזרי למידה לאזרחי צרפת השוהים מחוץ לגבולות המדינה. כיום מרבית השירותים שמציע המרכז הם קורסים או חומרי עזר מקוונים, בתוכניות המתאימות לטווח גילים רחב - מגן הילדים ועד לקורסים אקדמיים.

3. טקסס - אסדרה מזערית

מדינת טקסס מיישמת חינוך חובה מגיל שש עד 17, והיא בין המדינות המקילות באסדרה על חינוך ביתי. מעמדו המשפטי של החינוך הביתי **נדון בבית המשפט** בטקסט בשנת 1987 (פסק דין ליפר, leeper), אשר פסק לטובת החינוך הביתי בכמה ערכאות, עד לאישורו הסופי **בפסק דין** משנת 1994.

החוק בטקסס הכיר עוד קודם לכן בחינוך פרטי ובחינוך כנסייתי (parochial) כמסלולים אלטרנטיביים לקיום חוק חינוך חובה, לצד החינוך הציבורי. בפסק דין האמור קבע בית המשפט כי החינוך הביתי הוא אחד המסלולים האפשריים של חינוך פרטי, ולכן ההורים עומדים בדרישות חוק חינוך חובה.

בדומה לדרישות המוטלות על החינוך הפרטי, הורים בחינוך הביתי **בטקסס** מתחייבים להצהיר על כך שיעמדו בשלושה תנאים: ההוראה תינתן בתום לב (לשון החוק: bona fide); תוכנית הלימודים תכלול שימוש בעזרים לימודיים (visual form) כגון ספרי לימוד, חוברות עבודה, סרטי וידאו וכדומה; והיא תכלול גם לפחות חמישה מקצועות יסוד: קריאה, איות, דקדוק, מתמטיקה ואזרחות.

ההורים מוסמכים להיות מורים לילדיהם מעצם היותם הורים, והם אינם מחויבים בפיקוח של פקידות מערכת החינוך או הרשות המקומית. אין חובה להודיע לגורמי החינוך באזור המגורים על הכוונה להורות בחינוך ביתי, וגם לא להגיש מסמכים, תוכנית לימודים כתובה או פירוט של עזרי הוראה ולמידה. התלמיד אינו חייב להיבחן בבחינות כלשהן, ואף לא להימצא בהשגחתו של פסיכולוג חינוכי. במילים אחרות, המדינה כלל אינה מאשרת או מבקרת את מסלול החינוך הביתי.

4. סקירה תמציתית של המדיניות במדינות נוספות

סקירה כללית בנושא ההיבטים המשפטיים של מדיניות החינוך הבייתי בישראל ובמדינות נוספות ניתן למצוא במאמר של רבין ואור (2012), וכן במסמך מרכז המידע של הכנסת (2007).

סקירה על המדיניות הנהוגה במדינות שונות בעולם ניתן למצוא באתר [המרכז הבינ-לאומי לחקר חינוך ביתי](#). אתר [HSLDA](#) מציג את המדיניות הנהוגה בכל מדינה ומדינה בארצות הברית. בחמש מדינות (כולן במרחב ניו-אינגלנד) יש אסדרה מחמירה יחסית, ברוב המדינות יש אסדרה מקילה, וב-12 מדינות אין כמעט מגבלות או אסדרה.

האיחוד האירופי פרסם סקירה מעודכנת לשנת 2018 של מדיניות החינוך הבייתי ב-43 מערכות חינוך הפועלות באיחוד (European Commission, 2018). מהסקירה עולה כי ב-28 מדינות חינוך ביתי מוכר בחוק כאחת האפשרויות העומדות בפני הורים. בשאר המדינות הדבר אפשרי רק אם הילדים אינם יכולים להגיע לבתי הספר מפאת בעיה רפואית, או שההורים שוהים במדינה למשך זמן קצר. פורטוגל והולנד עדיין נמצאות בעיצומו של הליך חקיקה מחודש של המדיניות.

בשלוש מבין 28 מדינות האיחוד - צרפת, סלובניה וסרביה - ההורים אינם צריכים לקבל אישור מהרשויות, אלא רק להצהיר על כוונתם ללמד את ילדיהם בחינוך ביתי, כשלושה חודשים לפני פתיחת שנת הלימודים. בשלוש מדינות - סלובקיה, שוויץ וליכטנשטיין - נדרש אחד ההורים להחזיק בתעודת הוראה, בצ'כיה נדרש אחד ההורים להשלים תואר ראשון, ובנורבגיה נדרש אישור מהרשות המקומית שלהורים יש "הכשרה מספקת". ב-23 מדינות יש פיקוח על התקדמות הילדים, לרוב באמצעות בחינה בכתב בסיום כל שנת לימודים.

4.1 ברזיל

בברזיל מונהג חוק חינוך חובה מגיל ארבע עד 17, באחריות המדינה בלבד. חינוך ביתי אינו מוכר בחוק בברזיל. למרות זאת, ההערכה היא שיש כ-2,500 משפחות המפעילות חינוך ביתי לילדיהן. משפחות אלה נאבקות על זכותן באמצעות בתי משפט מקומיים, אשר החלטותיהם אינן אחידות, ואין עדיין פסיקה גבוהה חלוטה (Barbosa, 2016). מאז שנת 1994 נעשו שבעה ניסיונות להעביר בחוק התקציב הכרה במסלול החינוך הבייתי. [הניסיון האחרון](#) היה בחודש מרץ 2019, בידי הנשיא המכהן ז'איר בולסונארו.

4.2 קנדה

בקנדה, הפרובינציות, האזורים, הרשויות המקומיות ובתי הספר עצמם הם האחראים על קביעת מדיניות החינוך ויישומה. חינוך חובה מונהג ברוב הפרובינציות מגיל שש עד 16, ובחלקן עד גיל 18. בפרובינציות אלברטה, ססקצ'ואן וקוויבק נהוגה אסדרה מחמירה: ההורים נדרשים להגיש תוכנית לימודים מפורטת לאישור, התוכנית חייבת להתאים לתוכנית הנהוגה בבתי הספר הציבוריים, ההוראה מפוקחת באמצעות בית הספר המקומי, והתלמידים נדרשים לעמוד בבחינות. בפרובינציות קולומביה, אונטריו, ניו-ברנזוויק וניופאונדלנד האסדרה מקילה וההורים נדרשים רק ליידע על כוונתם להפעיל חינוך ביתי. בשאר הפרובינציות נהוגה מדיניות ביניים בין הקצוות שהוצגו (Bosetti & Neven Van Pelt, 2017; Neven Van Pelt, 2015).

4.3 יפן

ביפן מונהג חינוך חובה מגיל שש ועד 15, באחריות המדינה. אין בחוק אפשרות להורים לבחור בחינוך ביתי. הערכה היא שעד 3,000 תלמידים לומדים בחינוך ביתי (Len, 2017). על פי המידע המוצג באתר האינטרנט [Japan in Homeschooling](#), הורים רושמים את ילדיהם בבית הספר המקומי, אולם מודיעים להנהלת בית הספר שבכוונתם להפעיל חינוך ביתי. רשויות החינוך אינן מעודדות חינוך ביתי אך גם אינן מפעילות סנקציות נגד ההורים.

4.4 מדינות נוספות

בסין נהוג חינוך חובה מגיל שש עד 15, ואין בחוק אפשרות להורים לבחור בחינוך ביתי. עם זאת, גם בסין מצליחים ההורים להערים על הרשויות וללמד את ילדיהם במסגרת ביתית.

ברוסיה חינוך ביתי הוא אחת האפשרויות העומדות בפני ההורים. בוגרי חינוך ביתי הרוצים להתקבל ללימודים בתיכון, בבית ספר מקצועי או באקדמיה נדרשים לעבור בחינות סטנדרטיות.

בניו זילנד חינוך ביתי מוכר בחוק. ההורים נדרשים ללמד לפי תוכנית הלימודים הנלמדת בבתי הספר, ולקבל אישור ממפקח משרד החינוך.

בדרום אפריקה חינוך ביתי מוכר בחוק. החוק קובע דרישות לרישום תלמידים, לתוכנית הלימודים, לתיעוד הלמידה ולהערכת התלמידים בסיום כל שנה.

מקורות

קין, ה' (2007). [חינוך ביתי](#). הכנסת - מרכז המחקר והמידע.

[סקירה שהוגשה לוועדת החינוך של הכנסת בנושא חינוך ביתי. מעודכנת לשנת 2007]

רבין, י' ואור, ב' (2012). [על הזכות לחינוך מן הבית](#). משפט ואדם - משפט ועסקים, יד, 803-843.

[מאמר אקדמי מפורט בנושא היבטים משפטיים של הזכות לחינוך ביתי בישראל ובמדינות נבחרות]

Barbosa, L. M. R. (2016). [An overview of the homeschooling in Brazil: Analysis of its principles and attempts of legalization](#). *Open Journal of Social Sciences*, 4(04), 203-214.

[סקירה אקדמית על החינוך הביתי בברזיל]

Bosetti, L., & Van Pelt, D. (2017). [Provisions for Homeschooling in Canada: Parental Rights and the Role of the State](#). *Pro-Posições*, 28(2), 39-56.

[מאמר על המעמד המשפטי של חינוך ביתי בקנדה ועל מדיניות הממשלה]

Ni, D. (2017). [Outlaw Educators: China's Growing Homeschooling Movement](#). Sixth tone.

[מאמר עיתונאי על חינוך ביתי בסין]

European Commission/EACEA/Eurydice .(2018) *Home Education Policies in Europe: Primary and Lower Secondary Education*. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

[סקירה מעודכנת של מדיניות החינוך הביתי במדינות האיחוד האירופי]

Len .D ,(2017) .*Homeschooling in Japan*. Japan Daily.

[סקירה עיתונאית על החינוך הביתי ביפן]

Neven Van Pelt ,D .(2015) .*Home Schooling in Canada*. Barbara Mitchell Center for Improving Education.

[סקירה מקיפה על היבטי החינוך הביתי בקנדה, לרבות פירוט המדיניות בכל אחת מהפרובינציות]

Sheng ,X .(2014) .*Learning with mothers :a study of home schooling in China*. Rotterdam: Springer Science & Business Media.

[ספר המתאר היבטים מגוונים של חינוך ביתי בסין, ומבוסס על שיחות של המחבר עם ההורים]

5. סוגיות תקציב ומימון

מהסקירה שערכנו עבור דוח זה לא נמצאה אף מדינה שבה מוסדרת סוגיית תקציב החינוך הביתי. ההורים בחינוך הביתי משלמים מיסים אשר בין היתר מופנים למימון החינוך הציבורי, שירות שהם לא צורכים. ניתן למצוא במרשתת **פניות של הורים** הדורשים לקבל תקציב לחינוך הביתי, כפי שמוקצב ללומדים בחינוך הציבורי. עם זאת, באף מדינה לא מועבר כסף ציבורי לטובת ההורים בחינוך הביתי.

ממשל הנשיא טראמפ בארה"ב הציע בשנת 2016 להעניק **וואוצ'ר שווה כסף להורים בחינוך הביתי**, וזאת כחלק ממדיניות המפלגה השמרנית להרחיב את אפשרויות הבחירה של ההורים. למהלך זה קמו מתנגדים משני צידי המתרס: המתנגדים לחינוך ביתי טענו כי לא ניתן לפקח על ההורים שישתמשו בכסף לטובת ילדיהם בלבד. התומכים בחינוך ביתי מתנגדים למעורבות כסף ממשלתי, מתוך חשש שיחד עם הכסף תגבר גם האסדרה והפיקוח.

קיימת גם בעיה הפוכה: תקציב החינוך במדינות רבות נסמך בין היתר על תשלומי הורים. הורים בחינוך הביתי אינם נדרשים לשלם תשלומים אלה לבתי הספר, ולכן מדי שנה נגרע מתקציב המדינה סכום כסף גדול יותר, ככל שחינוך ביתי נעשה נפוץ יותר. איאן פרידמן חישב שבשנת 2001, כאשר שיעור הלומדים בחינוך ביתי במדינת פלורידה התקרב ל-2%, הפסידה המדינה 130 מיליון דולר מתקציב החינוך הציבורי. אומנם ילדים אלו בחינוך ביתי לא צרכו מורים, כיתות ומשאבים ציבוריים אחרים, אך לטענת פרידמן, הפגיעה במדינה היא משמעותית (Friedman, 2004).

יתר על כן, במדינות רבות מחויבים הורים בחינוך הביתי לשלם תשלומים נוספים (Bentley, 2018). כך למשל, הורים בחינוך ביתי במדינת קליפורניה **נדרשים להירשם כמפעילים בית ספר פרטי**, ועל כך הם משלמים אגרה שנתית. במדינות שבהן התלמידים מחויבים לעבור

בחינות סטנדרטיות, ההורים נדרשים לשלם עבור כל בחינה. נוסף על כך ההורים משלמים עבור רכישת ספרי לימוד, הרשמה לקורסים במרשתת ושאר עזרי הוראה ולמידה.

במקומות שבהן נהוגה אסדרה מחמירה, התפתח שוק פרטי של יועצים אשר מסייעים להורים למלא את הטפסים ולהשיג את אישור הרשויות, או מציעים תוכניות לימודים המותאמות לדרישות המדינה. כך למשל, יכולים ההורים לשלם על ייעוץ טלפוני במחיר \$30 לחצי שעה, או לרכוש תוכנית לימודים מקיפה לחינוך ביתי במחיר \$850 לשנה.

מקורות

Bentley ,B .(2018) .[What Does it Cost to Homeschool?](#) Home School Legal Defense Association.

[מאמר בבלוג המציג את ההוצאות של הורים בחינוך ביתי בארה"ב]

Friedman ,I .(2004) .[Education Reform](#). New York: Facts on file, Inc. p. 84.

[ספר הסוקר היבטים שונים של רפורמות במערכת החינוך בארה"ב]

שער שלישי - בעד ונגד חינוך ביתי

בחלק זה ריכזנו עמדות מרכזיות בעד ונגד חינוך ביתי. בשונה מהסעיפים הקודמים בדוח, העמדות המוצגות בחלק זה אינן נסמכות בהכרח על ממצאי מחקרים, אלא על האידיאולוגיה של הדוברים.

העמדה המרכזית נגד חינוך ביתי נובעת מהחשש שהמדינה תאבד שליטה על חינוך הילדים ועל והתפתחותם. הדבר נכון במיוחד בנושא החינוך לזהות לאומית. העמדה המרכזית בעד חינוך ביתי קשורה לתפיסה הרואה בחינוך אפיק למימוש המשמעות הקיומית של ההורים, ומכאן כדרך חיים אותנטית וטבעית יותר.

1. עמדות נגד חינוך ביתי

1.1 מאבק מוסדות הכוח בחברה: משכחה ומדינה

בדיאלוג "החוקים" שכתב אפלטון במאה הרביעית לפני הספירה, מוצע בין השאר, לייסד חינוך חובה מטעם המדינה: "והתלמידים צריכים לבוא, לא רק אם הוריהם מעוניינים בכך, אלא גם אם אינם רוצים. ויהיה שם חינוך חובה, לכולם, ככל שהדבר ניתן. ואל התלמידים יתייחסו כמי ששייכים למדינה ולא להורים" (Plato).

חזונו של אפלטון הוגשם רק בשלהי המאה ה-18, כאשר פרוסיה הייתה למדינה הראשונה שחוקקה חוק חינוך חובה. החוק התייחס להרחקת ההורים מחינוך ילדיהם במילים דומות: "זוהי חובתו של המפקח על בית הספר לוודא שכל הילדים בגיל חינוך חובה נמצאים בבית הספר. אם יש צורך יעשה הדבר בכוח ובענישה של ההורים המתרשלים" (Phillips, 2011). יוהאן פייכטה, פילוסוף החינוך הגרמני, כתב בעניין זה: "בכל הקשור לתפיסה שלנו את החינוך הלאומי, אנו משוכנעים מעל לכל ספק, שבמיוחד בקרב מעמדות העובדים, החינוך לא יכול להתחיל, להמשיך או להסתיים בבית ההורים, ואף לא בלי הפרדה מוחלטת של הילדים מהוריהם" (Fichte, 1808 [1922]).

בדברים אלה יש כדי ללמד שהדיון בנושא חינוך ביתי מרחיק מעבר לסוגיה הפדגוגית ולמידת הגמישות של המדינה להכיל זרמי חינוך אלטרנטיביים. החינוך הביתי מאתגר את האידיאולוגיה החברתית בדבר היחסים בין מוסדות הכוח בחברה: המשפחה או מול המדינה (גרטל, 2015).

1.2 חשש המדינה מאובדן שליטה

בהקשר זה עולות שתי טענות מרכזיות נגד חינוך ביתי: האחת, שההורים אינם מורים מקצועיים, ודאי לא בכל תחומי הדעת, ומכאן החשש שהישגי התלמידים יהיו נמוכים; והשנייה, שבמשפחה אין מספיק עמיתים, בני גילם של הילדים, ומכאן החשש מפגיעה בהתפתחות החברתית ובחברות (סוציאליזציה) של הילדים.

ממצאי המחקרים, כפי שהוצגו בשער הראשון של דוח זה, מראים שאין ביסוס לטענות אלה. למעשה, הטענות על הישגים נמוכים ולקות חברתית מסתירות חשש עמוק יותר.

הדברים נחשפים בעבודת המחקר של הלר־דגני (2003), ובה מתואר דיון שנערך בהנהלת משרד החינוך בשנת 1995. הדיון נסב על המלצות ועדה בראשות פרופ' דוד גורדון, שקראה למשרד החינוך לשקול קביעת מדיניות לחינוך הביתי.

דבריו של אחד המשתתפים בדיון עוסקים בנושאים פדגוגיים אך מובלעת בהם אמירה מערכתית: "אם אני מדבר על רוח החוק, אני לא מדבר על סעיפים בחוק, [אלא] אני בא ואומר: משרד החינוך והתרבות הוא זה שקובע את הנושא הזה של תוכני הלימוד, איפה הוא יִלמד ומי יִלמד אותו ומה יִלמדו אותו. לכן אני התנגדתי לנושא הזה של חינוך ביתי". במילים אחרות, הכרה בחינוך הביתי תגרום לכך שמשרד החינוך יאבד את שליטתו הבלעדית בתוכנית הלימודים.

בעניין ההבדל נטען באותו דיון: "[בחינוך ביתי] קיימת סכנה של יצירת טיפוסים סגורים, מבודדים, אינדיבידואליסטים, אגוצנטריים ושונאי זולתם. [...] תחת כנפי חינוך ביתי יכולות להתפתח מגמות פונדמנטליסטיות, אנרכיסטיות ומסוכנות אחרות". כלומר, בכירי משרד החינוך חששו שהחינוך הביתי יפגע בסדר החברתי, וביכולתו של משרד החינוך לשמרן.

1.3 הפחד מהורים "אחרים"

טענות נוספות כנגד חינוך ביתי קשורות בהורים הנתפסים כיוצאים מהכלל. על דעת הרוב המוחלט נהוג ומקובל לשלוח את הילדים לגנים ולבתי הספר; והינה קמים בודדים, פורשים מהציבור ומתנהגים אחרת.

הלר־דגני (2007) מונה במחקרה את הטענות המופנות כלפי הורים בחינוך הביתי: הם אנשים אליטיסטים מתבדלים, המבקשים להרחיק את ילדיהם ממפגש עם ילדי כלל הציבור; ברקע "המימוש" העצמי של ההורים מסתתר גבר המדכא את אשתו, מונע ממנה לפתח קריירה ומותיר אותה אחראית על משק הבית ועל חינוך הילדים; וההורים מזניחים את ילדיהם, לעיתים שלא במודע, בכך שהם מונעים מהם ליהנות מפירות ההשכלה והקדמה.

מקורות

גרטל, ג' (2015). בית או ספר - חינוך ממלכתי כנגד חינוך הורים. רמת גן: הצוות הדידקטי.

[ספר הסוקר את התפתחות חינוך החובה מטעם המדינה ואת דחיקת ההורים מתפקידם כמחנכים]

הלר־דגני, ח' (2003). חינוך ביתי בישראל - התחלות. תל אביב: רמות.

[ספר המבוסס על מחקר לתואר שלישי, שסקר בכלים איכותניים משפחות בחינוך ביתי בישראל]

הלר־דגני, ח' (2007). חינוך ביתי בישראל - שיח של התנגדות. בתוך: פ' פרי (עורכת). חינוך בחברה רבת תרבויות (עמ' 235-258). ירושלים: כרמל.

[מאמר על המתח שבין המצדדים בחינוך ביתי בישראל לבין המתנגדים לו]

Fichte, J. G. (1808, [1922]). *Addresses to the German Nation*. Chicago and London: The open court publishing company. p. 139. תרגום הציטוט לעברית: ג.ג.

[מניפסט שכתב פיכטה על ההתעוררות הלאומית והצורך בחינוך לאומי בגרמניה]

Phillips, D. (2011). *The German Example: English Interest in Educational Provision in Germany*. Continuum: London and New York. p. 16. תרגום הציטוט לעברית: ג.ג.

[ספר על ראשית חינוך החובה בגרמניה, והעתקת המודל לארה"ב]

Plato. *Laws - Book VII*. Translated By Benjamin Jowett. [Gutenberg Project EBook](#).

תרגום הציטוט מאנגלית: ג.ג.

[דיאלוג "החוקים" מאת אפלטון]

2. עמדות בעד חינוך ביתי

2.1 מימוש עצמי באמצעות ההורות

אוכלוסיית ההורים בחינוך ביתי היא מגוונת ביותר, וחוקרים מציינים סיבות שונות המניעות הורים לבחור בחינוך ביתי. על אף הגיוון, כולם מחזיקים בעמדה אחת משותפת: הורים צריכים ויכולים להיות מעורבים באופן מכריע בחינוך ילדיהם (Kalybayeva, 2015). למעשה יש דמיון רב בעמדותיהם של הורים בחינוך ביתי ושל הורים בחינוך ציבורי אשר מעורבים בלימודים ובחיי בית הספר של ילדיהם (כהן מידן וארם, 2015). לאמור: מעורבות בחיי הילד היא המימוש של ההורות. הילד אינו עול או משימה שחוסמת את ההורה מלפתח קריירה ולמצוא משמעות לחייו ומימוש לעצמו, אלא בדיוק להפך: ההורות היא הקריירה והיא המשמעות.

לתפיסה זאת נלוות תחושת "התעוררות ולקיימת אחריות על החיים, בתחומים שונים כגון חינוך, בריאות, תעסוקה והגשמה עצמית" (נוימן, 2003). העולם המודרני מתאפיין בהתמקצעות, כך שכל אדם מתמחה במקצוע מסוים, ורוכש שירותים בתחומים אחרים. בעולם כזה אנשים יוצאים בכל בוקר לעבודה ומעבירים את הטיפול בילדיהם למחנכים שהתמחו בכך. מנגד קיימת עמדה הגורסת כי ראוי לאדם לשלוט בהלכות חייו, ולהתמודד ככל יכולתו עם משימות הקיום ואתגרי החיים. בהקשר זה נתפס החינוך הביתי בעיני ההורים כדבר ה"טבעי". כלומר, מטבע האדם (בטרם היות המדינה וחוק לימוד חובה), התחנכו ילדים התחנכו בחיק משפחתם ובסביבת הבית והעבודה של ההורים (אדרי, 2016).

2.2 הקריאה לביטול בית הספר

דוח קולמן שהתפרסם בשנת 1966 (והוזכר בחלקו הראשון של הדוח) ערער על מעמד המרכזי של בתי הספר כסוכני לימוד וחינוך. בעקבות כך גברה בשנות השבעים של המאה הקודמת הקריאה לבטל את בתי הספר. דוגמאות לכך ניתן למצוא בספרו של איוון איליץ' שהתפרסם בשנת 1973, ובספרו של הולט שהתפרסם שנה לאחר מכן.

הולט ביסס את טענותיו על תצפיות שערך בשיעורים בכיתות. בעזרתם הוא הצביע על הפער שבין ההוראה המתוכננת בתוכניות הלימודים לבין הלמידה בפועל של התלמידים. פרסום ספרו של הולט נחשב גורם שעורר את תנועת החינוך הביתי בארה"ב, ומשם בעולם כולו.

בספרו המאוחר - בלמידה מתמדת (2004) - כתב הולט את תמצית הביקורת כנגד מערכת החינוך: "החינוך הממוסד פועל מתוך ההנחה שילדים לומדים רק כאשר מלמדים אותם, רק את מה שמלמדים אותם, ורק בגלל שמלמדים אותם. זו לא האמת. זה מוטעה לחלוטין".

מקורות

אדרי, א' (2016). [חוויות החינוך הביתי של אימהות בחינוך ביתי](#). דיסרטציה לתואר שלישי, אוניברסיטת בן גוריון.

[מחקר לתואר שלישי הסוקר בכלים איכותניים את עמדותיהן של אימהות בחינוך ביתי בישראל]

איליץ, א' (1973). [ביטול בית הספר](#). עברית: עליזה נצר. רמת גן: מסדה.
[ספר שבמוצגת ביקורת כלפי הניהול ההיררכי של בתי הספר, ניהול המעודד פסיביות מצדם של התלמידים]

הולט, ג' (1974). [כיצד נכשלים ילדים](#). עברית: מאיר הרניק. רמת גן: מסדה.
[ספרו הראשון של הולט המבוסס על תצפיותיו בכיתות בשנות עבודתו כמורה]

הולט, ג' (2004). [בלמידה מתמדת](#). עברית: יעל רן ואחרים. תל אביב: פראג.
[אסופה על בסיס כתבים, מאמרים והרצאות של הולט שיצאה לאור לאחר מותו]

כהן-מידן, ע' וארם, ד'. (2015). [חינוך ביתי בישראל: האמונות החינוכיות של האימהות ופעילויות הפנאי של הילדים](#). [חוקרים הגיל הרך](#), 3, 81-109.

[מחקר שבחן עמדות של 60 אימהות לילדים בני 4-6, מחציתן התחנכו בחינוך ביתי]

נוימן, א' (2003). [חינוך מן הבית בישראל](#). דיסרטציה לתואר שלישי, אוניברסיטת בן גוריון.
[מחקר שבחן סוגיות עומק בחינוך ביתי בישראל ובהן: הכניסה לחינוך ביתי, היחס לחברה ולקהילה, הקשר בין הורים מחנכים לסביבתם ועוד]

Kalybayeva, T. (2015). [Motives For Contemporary Home Education: Seeing Through the Eyes of Parent Educators](#). Master dissertation, University of Oslo.

[מחקר לתואר שני על עמדות הורים כלפי חינוך ביתי בנורבגיה]

3. חוסר התאמה של בתי הספר לאוכלוסיות מיוחדות

עמדה חוזרת בקרב המצדדים בחינוך ביתי נוגעת לחוסר ההתאמה של בתי הספר לילדים עם צרכים מיוחדים. הוריהם של ילדים אלה, בדרך כלל, אינם בוחרים בחינוך ביתי מסיבות אידיאולוגיות, אלא לאחר שזיהו כי ילדם מתקשה להשתלב במערכת החינוך הציבורית. הנה כמה דוגמאות שנחקרו:

3.1 ילדים על הרצף האוטיסטי

מחקר בחן שמונה משפחות בחינוך ביתי שלהם ילדים על הרצף האוטיסטי: כולם הביעו חוסר שביעות רצון מיכולתה של מערכת החינוך להכיל את הצרכים המיוחדים של ילדיהם ולתת להם מענה. עם זאת, כל אחת משמונה המשפחות נקטה בגישה פדגוגית מעט שונה, בהתאם להתנסות הפרטית שלה (Daniels, 2017).

3.2 מחוננים

מחקר בחן 13 משפחות בחינוך ביתי שלהם ילדים מחוננים: כל המשפחות עברו לחינוך ביתי רק לאחר שניסו לקבל מענה מבתי הספר הציבוריים לצורכי ילדיהם, אך נתקלו בקשיים. החינוך הביתי הקל על מרבית הקשיים של הילדים, אולם העמיד בפני המשפחות אתגרים חדשים הקשורים בהתאמה לאורח חיים של חינוך ביתי (Jolly, Matthews & Nester 2013).

3.3 ילדים עם קשיים חברתיים

בנורבגיה נערך מחקר על עמדות הורים כלפי בתי ספר. במחקר נמצא שכ-40% מההורים שוקלים בחיוב להעביר את ילדיהם לחינוך ביתי. מעל מחציתם שוקלים זאת משום שילדיהם חווים לחץ, הצקות, חרמות ואלימות בחברת הילדים במוסדות החינוך (Beck, 2017).

3.4 מיעוטים דתיים

מחקר באירלנד בחן התפתחות של זהות דתית בבתי ספר יסודיים. מעל 90% מבתי הספר באירלנד משויכים לכנסייה הקתולית, והדת נוכחת בסדרי הלימודים ובתוכנית הלימודים בצורה בולטת. בשולי המחקר התברר כי חינוך ביתי מהווה אפשרות להורים מקבוצות מיעוט דתיות להעניק לילדיהם חינוך שאינו על פי הדת השלטת במדינה (Darmody, Lyons, & Smyth, 2016).

3.5 זהות מינית

במחקר שבחן בוגרים להט"בים שלמדו בחינוך ביתי, דיווחו הבוגרים על יתרונות החינוך הביתי להתפתחותם האישית, ובראשם החופש מלחץ חברתי והחירות להיות שונה. עם זאת, הזהות המינית הנבדלת לא הייתה המניע של הילד או ההורים לבחור בחינוך הביתי. כמו כן, נמצא במחקר שלא נחסכו מילדי החינוך הביתי תופעות הצקה (bullying) כאשר יצאו אל המרחב הציבורי (Riley, 2018).

Beck, C. W. (2017). [Home education: The social motivation](#). *International electronic journal of elementary education*, 3(1), 71-81.

[מחקר שנערך בנורבגיה על עמדות הורים כלפי בתי הספר]

Daniels, R. M. (2017). [Exploring the motivations and practices of parents home educating their children with ASD](#). Doctoral dissertation, University College London.

[מחקר לתואר שלישי שבחן מספר מקרים של חינוך ביתי לילדים על הרצף האוטיסטי]

Darmody, M., Lyons, M. & Smyth, E. (2016). [The home-school interface in religious and moral formation: the Irish case](#). *British Journal of Religious Education*, 38(3), 249-263.

[מאמר על הקשר בין זהות דתית לבחירה בחינוך ביתי, כפי שעלה מתוך מחקר בנושא התפתחות הזהות הדתית של ילדים]

Jolly, J. L., Matthews, M. S., & Nester, J. (2013). [Homeschooling the gifted: A parent's perspective](#). *Gifted Child Quarterly*, 57(2), 121-134.

[מאמר אקדמי הסוקר עמדות הורים לילדים מחוננים אשר בחרו בחינוך ביתי]

Riley, G. (2018). [A Qualitative Exploration of the Experiences of Individuals Who Have Identified as LGBTQ and Who Have Homeschooled or Unschooled](#). *Journal of Educational Alternatives* 7, 3-17.

[מחקר שבחן עמדות של בני נוער להט"בים שלמדו בחינוך ביתי]

4. דור שני לחינוך ביתי

בסקירה שנערכה לצורך כתיבת דוח זה לא נמצאו מחקרים העוסקים בדור הממשיך בחינוך ביתי, כלומר הורים שהתחנכו בחינוך ביתי ובחרו לחנך את ילדיהם באותה הדרך. הסיבה לכך, כפי שמצאנו [בתגובה ברשת](#) משנת 2017, שמספר ההורים שהתחנכו בעצמם בחינוך הביתי הוא מצומצם מאוד, ולכן התופעה עדיין שולית. עם זאת, ההנחה היא שבוגרי חינוך ביתי ייטו להפעיל חינוך ביתי לילדיהם, יותר מאשר הורים שלא למדו בחינוך ביתי.

ד"ר ג'יי וייל, כותב ספרי לימוד במקצועו, מספר על [פגישותיו עם הורים בחינוך הביתי שהתחנכו גם הם במסגרת זו](#). הוא מתרשם כי הורים אלו הם דוגמטיים פחות מאשר הוריהם. הם יודעים טוב יותר לתכנן את ההוראה, וגמישים יותר לשנות את תוכנית הלימודים בהתאם לקצב ההתקדמות של ילדיהם. כמו כן הם פחות מאוימים או מבוהלים מביקורת ציבורית, כלומר בטוחים יותר בתוצאות עבודתם.

נראה שהביטחון של הורים במשפחה שיש בה דור שני לחינוך ביתי נובע מכך שעומד לרשותם זיכרון מוחשי של דרך החינוך בבית. מסיבה זו, רבים מהם מפרסמים בלוג ייעוץ להורים בחינוך ביתי בתחילת דרכם. דוגמאות לכך ניתן למצוא בבלוג של [קרולין אלן](#), בבלוג של [אנה](#), בבלוג של משפחת [מקסוול](#), בעמוד הפייסבוק [A 2nd Generation of Homeschooling](#) ועוד.

תודות

כחלק מתהליך הכתיבה של דוחות מת"ת אנו מתייעצים עם חוקרות, חוקרים, נשות שטח ואנשי שטח. זאת לצורך כתיבת דוח מקיף, המותאם לשדה החינוך בישראל והולם את צורכי המזמינים.

רבות מההערות שקיבלנו שולבו בדוח זה. הערות הנוגעות ליישום התוכניות בישראל והערות המרחיבות את היריעה ומפנות לדיון ולמחקר עתידיים שולבו בנספח שלפניכם. אנו מודים לכל מי שסייעה בחוות דעתה והערותיה. רשימה אלפביתית לפי שמות משפחה מופיעה להלן:

ד"ר איתי אשר (ז"ל), המדען הראשי, משרד החינוך

מירב זרביב, מנהלת אגף מו"פ, ניסויים ויוזמות, משרד החינוך

ד"ר חגית מאיר, לשעבר מנהלת אגף יישומי חוק ומדיניות במערכת החינוך, משרד החינוך

סימה עובדיה פורצנל, מנהלת אגף יישומי חוק ומדיניות במערכת החינוך, משרד החינוך

הערות כלליות

הדוח שלהלן מרתק ובהיר, ומאפשר מבט רחב על הנעשה בחינוך הביתי.

התובנות בדוח מוצגות בצורה שאינה משתמעת לשתי פנים.

אין ספק כי החינוך הביתי מצריך התמסרות רבה של ההורים, ומעניין לראות באילו מקרים הבחירה בו נובעת בראש ובראשונה מעולם הערכים של ההורים, ומתי מתוך התנגדות שלהם למערכת החינוך הציבורית.

יהיה מעניין לבדוק מהם הגורמים שהביאו לעלייה כה חדה בחינוך הביתי במדינות בעולם; האם יש מאפיינים מובהקים לאוכלוסיית ההורים ולמערכות החינוך שבהם חל גידול כזה? כמו כן יהיה מעניין לבחון אם במדינות אחרות הסדרים הקשורים לחינוך ביתי נוגעים לבעיות חברתיות או פוליטיות.

הקשר הישראלי

מרבית הילדים בחינוך הביתי בארץ היו בשנים האחרונות בגילי הגן והיסודי. בגילי חטיבת ביניים חלה ירידה ניכרת במספרם, ורבים נרשמים לבתי ספר. בגילי חטיבה עליונה שוב משתנה התמונה ועולה מספר התלמידים בחינוך ביתי. מגיל 16 כשחוק לימוד חובה אינו חל יותר, עולה שוב מספר התלמידים בחינוך ביתי. זאת משום שתלמידים בגיל זה שמחפשים דרך אוטונומית להתחנך (בבתי ספר פרטיים, בלימודים עצמיים בבית, בלימודים אקדמיים או בלימודים באמצעות חניכות כזאת או אחרת) אינם חייבים בדיווח לשום גורם. מעניין שנתונים אלו אינם מתיישבים עם הנתונים מארה"ב המופיעים בדוח.

הדוח עומד היטב על חששן של מדינות מאובדן שליטה כמניע מרכזי לאסדרה של חינוך ביתי. חשש זה מצטייר כמגוּחך משהו, נוכח מספרם הזעום של ילדים המתחנכים בדרך זו במערכות החינוך שנדגמו בדוח. עם זאת, אופיו של ההסדר החוקי להחלת חינוך ביתי בישראל מעורר חששות מכיוון אחר, ואלה אינם מגוחכים כלל: בישראל ההסדר החוקי הוא באמצעות פטור מהחלת חוק לימוד חובה. מנגנון זה אינו ייחודי לחינוך הביתי, אלא משמש גם פתח לקבוצות אוכלוסייה מתבדלות המעוניינות להרחיק את ילדיהן מלימודי חובה של המדינה, על כל ההשלכות שבכך. יתר על כן, פתרון זה משמש דלק לאוכלוסייה גדלה והולכת, אשר חסרה יכולת להשתלב כלכלית וחברתית ותלויה במנגנונים פוליטיים מתאימים.

זאת ועוד, המדינה מתקצבת את חינוכן של אוכלוסיות אלו בשיעור נכבד (55% מהתקציב השנתי של המוסד החינוכי), אך לא מתקצבת כלל את מסגרות החינוך הביתי - המתבססות על הסדר חוקי זהה. יש לציין כי ישראל אינה שונה ממדינות אחרות שנבדקו בסקירה, וגם בהן החינוך הביתי איננו מתוקצב.